

L. JUHÁSZ ILONA

Brassóból Ipolyságra Erdélyi menekültek az első világháború idején Ipolyságon és környékén¹

ILONA L. JUHÁSZ

From Brassó to Ipolyság

Transylvanian refugees in World War I in Ipolyság and surroundings

94(=511.141)(498)"1916"

355.48"1914/1918"

314.7 (498)"1916"

316.022.4(=511.141)(498)"1916"

Keywords: Transylvanian refugees, migration, World War I.

Bevezetés

Az első világháború néprajzi-történeti vizsgálata gyerekcipőben jár, ez különösen érvényes a mai Szlovákia területén élő magyarok vonatkozásában. Az adatközlők, akik átéltek az első világháborút – a frontokon harcoló katonák és hozzátartozóik – ma már nem élnek, így nem tudjuk kikérdezni őket az akkori történésekről. Marad tehát a levéltári és könyvtári kutatás lehetősége, hogy feltárhassuk a háború mindennapjaira vonatkozó történéseket a harctereken és a hátszágban egyaránt.

A „nagy háború” befejezése óta számtalan fontos hadtörténeti és történeti munka született, azonban ezekben általában csupán utalásokat találhatunk a néprajzkutatás számára fontos témákra vonatkozóan. Ilyenek például a *Kárpáti Falvak Újjáépítése* címmel meghirdetett országos segélyakció és az ehhez kapcsolódó különféle elképzelések,² *Károly Király Gyermekegyaraltatása* 1918 nyarán,³ a háború során jótékony céllal árusított különféle tárgyak⁴ számbavétele, s még hosszan folytathatnánk a sort. A háborúnak a hátszág lakossága mindennapjaira, a naptári ünnepekre és az emberélet fordulóihoz kapcsolódó szokásokra gyakorolt hatása vagy e történelmi eseményhez kapcsolódó

- 1 A téma kutatását a Magyar Tudományos Akadémia Domus Hungaricum Scientiarum et Atrium ösztöndíja tette lehetővé számomra.
- 2 A Magyarország északkeleti részében 1915 nyarán az oroszok betörését követő harcok során lerombolt falvak újjáépítésére meghirdetett országos segélyakció.
- 3 Az V. Károly által meghirdetett gyermekegyaraltatási akció keretében 1918 nyarán a magyarországi gyerekeket az osztrák tengerpartra vitték nyaralni, Magyarországra – tehát a mai Szlovákia területére is – pedig osztrák gyerekek érkeztek 6 hétre, akiket családoknál szállásoltak el.
- 4 Ilyen tárgyak voltak például: a Magyar Talizmán, a Szövetségi Hűség Gyűrűje, Időreform emléklap, Koronázási emléklap stb.

folklóranyag (a műkedvelő amatőrök alkalmi versei, a frontra invitáló különféle humoros meghívók) és még számos más téma és műfaj kutatása szempontjából a korabeli sajtó igazi kincsesbánya a kutatók számára. A két világháború emlékjeleiről írt monográfiám (L. Juhász 2010) anyaggyűjtése során is nagy segítségemre voltak a korabeli lapok, sok eddig ismeretlen emlékjelről is tudomást szerezhettem, valamint számos új, fontos adathoz jutottam általuk.

A különböző témákhoz kötődő kutatásaim során a regionális és országos lapok átnézésekor figyeltem fel a *Honti Lapok*ban 1916 szeptemberében megjelent hírré, amely egy Brassóból Ipolyságra érkezett, erdélyi menekültekkel teli vonat érkezéséről tudósított, s amelyben egyebek között ez állt: „...E hó 2-án délben egy óraker érkezett egyenest Brassóból a máv mozdonyával a brassói helyi érdekű vasút apró kocsijaiból összeállított vonat, melyet Scholtz Károly üzletvezető főmérnök vezetett, ki Brassóból Ipolyságra a vonat mozdonyán, a gépész oldalán tette meg fáradságos útját...”⁵ A téma felkeltette érdeklődésemet, s miután kiderült számomra, hogy a mai Szlovákia vonatkozásában eddig senki sem foglalkozott e migrációs tárgykörrel, elkezdtem a mai Szlovákia területére 1916 szeptemberében érkezett és itt ideiglenesen letelepített erdélyi menekültekkel kapcsolatos kutatásaimat. Célom az volt, hogy a korabeli sajtóhírek segítségével rekonstruáljam az akkori eseményeket, s ezáltal elvégezzem a kérdés alapkutatását. Eddig Kassa és környéke vonatkozásában dolgoztam fel a sajtóhírek alapján a témát. (Vö. L. Juhász 2012, 387–406. p.) Az alábbiakban e kutatás további részeredményeként az Ipolyságon kiadott *Honti Lapok*ban megjelent anyag alapján ezen a járási székhelyen, illetve az Ipolysági járáshoz tartozó falvakban ideiglenesen elhelyezett menekültekkel kapcsolatos eseményeket és azok néprajzi vonatkozásait rekonstruálom.

Történeti háttér

Miután Románia 1916. augusztus 27-én a határ teljes hosszában megtámadta Erdélyt (Galántai 2001, 218–222. p.), az ott élő lakosság nagy része elmenekült. Az osztrák–magyar hadvezetés számolt az esetleges román támadással, s 1916 augusztusára elkészítettek egy tervezetet⁶ is, amely szerint megvalósult volna a majd megtámadott területek esetleges kiürítése. Az illetékes szervek megkésett intézkedése, valamint a magyar kormány eredetileg eltérő elképzelése miatt azonban a menekülés nem a tervek szerint történt, s a román betörést követő kezdeti időszakot a szervezetlen, fejevesztett menekülés jellemezte. (Csóti 1999, 227. p.) Később a szervezést az illetékes kormányzerveknek sikerült aránylag jól kézben tartaniuk. A menekültek lakóhelyéhez közeli táborok létrehozása helyett azonban gazdasági megfontolásból inkább a széttelepítésük mellett döntöttek. (Csóti 1999, 232–233. p.) A mai Szlovákia területére is

5 Erdélyi menekültek Hontban. *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 2–3. p.

6 A tervezet szerint Máramarosból Szatmár vármegyébe, Csíkból Maros-Torda vármegyébe és Marosvásárhelyre, Háromszékből Udvarhelyre, Brassóból Nagy- és Kis-Küküllő vármegyékbe, Fogarasból Nagy-Küküllő vármegyébe, Szeben vármegyéből Nagy-Küküllő és Alsó-Fehér vármegyékbe, Hunyad vármegyéből Torda-Aranyos és Arad vármegyékbe, Krassó-Szőrény vármegyéből Arad vármegyébe, Beszterce-Naszód vármegyéből Szolnok-Doboka és Kolozs vármegyékbe kerültek volna a menekültek (Csóti 1999, 227. p.).

irányítottak menekültekkel teli vonatokat, s kelettől nyugatig a magyarlakta vidékeken túl több északabbra fekvő szlovák többségű településre is kerültek erdélyi családok. A falvakban és városokban elhelyezett menekültek segélyezésére különféle jótékonyági akciókat szerveztek a helyiek, de maga a belügyminiszter is utasította az illetékes települések törvényhatósági képviselőt a menekültek ellátásának és elhelyezésének megoldására. Azokon a szlovák településeken is gyűjtöttek számukra, ahol nem voltak elszállásolva. A korabeli lapokban néhány ritka kivételtől eltekintve közzétették az erdélyiek megsegítésére adakozó személyek és az adománygyűjtők névsorát, valamint az adományok összegét is.

A román csapatok lassú, folyamatos előrenyomulásának megállításában a nagyszombati szeptember 28–29-i, valamint az október 7–9-án zajlott brassói ütközet meghatározó szerepet játszott. Az Osztrák–Magyar Monarchia, valamint a Német Birodalom seregei október 10-én már átlépték a Román Királyság határait (Csóti 1999, 227. p.), így ezzel lehetőség nyílt a menekültek visszatérésére is. Sándor János belügyminiszter a visszautazási rendeletet ugyan már 1916. október 2-án kiadta, azonban a menekültek nem mindenrovára térhettek vissza, ez attól függött, mely területekre engedélyezte a belügyminiszter a visszatelepülést.

A Barcaságból Magyarország különböző területeire menekült csángók történetét Veres Emese Gyöngyvér dolgozta fel a különböző korabeli lapokban megjelent híradások alapján. (Veres 2008) Kötete témánk szempontjából azért is fontos, mivel éppen a Barcaságból érkezett az első menekülteket szállító vonat Ipolyságra. (Veres 2008, 82–83. p.)

A menekültek utaztatásáról, munka- és lakóhelyükről, segélyezésükről, iskoláztatásukról stb. külön rendeletekkel gondoskodtak. I. Ferenc József a románok támadása után a magánkincstárból 100 000 koronás adományt juttatott segélyezésükre. Hasonló nagyságrendű összegekkel nyújtottak segítséget a fővárosi bankok is. (Szijj-Ravasz 2000, 158. p.)

Az elfoglalt erdélyi területek visszafoglalása után 1917 februárjától hirdette meg a magyar kormány a Pro Transsylvania segélyakciót a háború dúlta erdélyi területek újjáépítésére és a lakóhelyükre visszatért, nincstelenné vált menekültek megsegítésére. (Szijj-Ravasz 2000, 158. p.)

Eddig a korabeli lapokon kívül csupán egyetlen írott forrásban találtam adatot a mai Szlovákia területére menekült erdélyiekkel kapcsolatban. Dobrovolni Antal ipolyszakállosi községi krónikaíró feljegyzései között olvasható néhány sor a Hont megyei településre érkezett erdélyi menekültekkel kapcsolatban: „Augusztus végén a románok Erdélybe törtek és ennek következtében Szakállosra is jött Udvarhely megyéből mintegy 120 főnyi székely menekült. A székelyek e népe vidék előtt nem voltak ismeretlenek, mert e tájat is a háború előtt szövétt áru: ággy és asztalterítők, satöbbi, háziipari munkájukkal gyakran beáruultak. A menekülteket iskolákban és üres házakban szállásolták el, kik mintegy két hónapig voltak Szakálloson, míg nem visszamehettek a románok kiverése után szülőföldjükhöz.”⁷

7 Az Ipolyszakálloson megjelent *Ezredforduló* című községi lapban 1996–1997-ben folytatásokban közölték a helyi krónikás, Dobrovolni Antal parasztember bejegyzéseit a községi krónikából.

Az erdélyi menekültek az Ipolysági járásban

(A történések rekonstruálása a *Honti Lapok* alapján időrendi sorrendben)

Az Ipolyságon megjelenő *Honti Lapok*ban Erdély megtámadását követően folyamatosan téma volt az erdélyi menekültek ügye érkezésüktől egészen a hazautazásukig. A szövegben hosszabban is idézett írásokon túl a Mellékletben egy gazdag válogatást is közléteszek, egyrészt hogy érzékeltessem az akkori korszellemet, illetve hogy a téma bemutatása ezeknek köszönhetően minél plasztikusabb legyen.⁸

A román betörés híre

Erdély megtámadásáról a többi regionális laphoz hasonlóan az 1916. szeptember 2-án megjelent számában a *Honti Lapok* is vezércikkben számolt be *A bocskoros oláh bandita. Románia megüzente a háborút Magyarországnak és Ausztriának* címmel. Ugyanez a szöveg megjelent a *Budapest* c. lap szeptember 12-i számában is.⁹ Az írás – a később megjelentekhez hasonlóan – több szempontból is tanulságos és hűen tükrözi a korszellemet, az akkori háborús propaganda nyelvezetét. A *Honti Lapok* vezércikkének szerzője érzelmi túlfűtöttségét jól jellemzik az alábbi sorok: „...Fegyverre magyar! Istenbe és a magad erejébe vetett bizalommal vágj neki annak, akinél a kerek földön nagyobb ellenséged nincs, aki egy kanál vízben fojtaná meg a magyarságot, aki el akarja tőled venni Erdélyországot, s aki úr akar lenni fölötted – a Tiszáig. Úr fölötted az a Románia, félszázad előtt még a saruid szíját sem volt méltó megoldani, s aki minden valamire való kultúráját a tizenhetedik századbeli Erdélyországtól kapta.”¹⁰ Általában a mai Szlovákia területén megjelent más regionális, sőt országos lapokban e témában (is) megjelent írásokat is ez a hangvétel jellemezte.

Első hírek a menekültek Ipolyságra érkezéséről

Ugyanabban a lapszámban, amelyben a fentebb említett, Erdély megtámadásáról szóló első vezércikket is közölték, az *Erdélyi menekültek nálunk* címmel megjelent rövidebb hírben már arról tájékoztatják az olvasót, hogy Ipolyságra szeptember 2-án és 3-án nagyjából 600 menekült érkezik, emiatt a város képviselő-testülete szeptember 3-án rendkívüli közgyűlést tartott:

„A hazánkba orvul betört aljas oláh csordák elől menekülő erdélyiekből körülbelül 600 főnyi csoport a belügyminiszter rendelkezése folytán ma és holnap vonaton érkezik Ipolyságra. Elhelyezésük és ellátásuk megállapítása céljából Ipolyság képviselőtestülete ma délután 3 órakor rendkívüli közgyűlést tartott. Társadalmunk is az ő kiapadhatatlan áldozatkészségével bizonyára segítségére siet a hatóság-

8 A lapban megjelent írásokat betűhíven, javítások nélkül közlöm.

9 Ebben az időszakban nem volt egyedi jelenség, hogy a lapok átvették a más újságokban megjelent cikkeket.

10 A bocskoros oláh bandita. Románia megüzente a háborút Magyarországnak és Ausztriának. *Honti Lapok*, 1916. szeptember 2., 1. p. A vezércikket teljes terjedelmében lásd a Mellékletben!

goknak, hogy a habár ideiglenesen is hajléktalanná vált menekülők könnyeit felszárítsuk és telhető módon nélkülözéseiktől, vagy éppen megélhetési gondjaiktól megváltuk. Fogadjuk erdélyi véreinket tiszta vendégszeretettel meleg szíves látással.”¹¹

A szeptember 9-én megjelent számban már több írás is foglalkozott Erdély megtámadásával és a menekültekkel. A *román betörés* címmel közölt vezércikk szerzője Ivánka István főispán volt, aki kissé ellentmond az előző számban megjelent vezércikkben leírtaknak, miszerint Magyarország felkészült a románok árulására. Ő váratlan eseményként értelmezi a románok támadását:

„...Az alattomos, hitszegő románok is reánk törtek végre. Addig-addig hitegettek, altatgattak, míg ők az orosz segítségével szép csendesen fölkészültek, s titokban határainkra nagy haderőket vontak, s minket hiszékeny, becsületes szomszédaikat, szövetségeseiket támadásukkal csalárdan megleptek: gyöngén védett határainkon betörték. Betörték oly erővel, hogy mi egyelőre kénytelenek voltunk visszavonulni, egyes határszéli városokat, községeket kiüríteni, nekik átengedni.

Egy ilyen hitvány törpe ellenséggel több vagy kevesebb, egymagában nem igen számítana ez az óriások harcában. De ideig-óráig mindenesetre okoz kellemetlenséget, kivált hogy annyira elbáztuk magunkat annyira megbíztunk bennük. Megbíztunk főleg királyuk germán becsületességében. Ismét több tehát egy csalódással. Ezt is jó lesz a fülünk mögé írni s tanulságot vonni belőle, hogy ne bízzunk mi senkibe, csak az Istenbe és saját erőnkbe és emberségünkbe. No de majd eljártjuk mi még velük az oláh táncot. Amint ők járatják a medvékkel. Húzzunk mi még karikát az orrukba. Erre legyenek elkészülve. Nehéz lesz még nekik a bocskor, mikor a szorosokon vissza szorítjuk. Csak hadd törüljék ki szemükből az álmod az oláh határon elszundikált katonáink.”¹²

A menekültek megsegítésével kapcsolatos információk

A főispán a lakosság érzelmeire is hatni kívánó vezércikkében már konkrétan kitér a menekültek ügyére, a róluk való gondoskodásra, kérve a vármegye lakosságának segítségét is:

„...az alávaló ortámadás következtében nekünk is jut feladat. A határszéli lakosság menekültjeit nekünk kell keblünkre fogadnunk, akik távol a harcterektől nyugodtan biztonságban élünk. – Hajlékot adni nekik, ahol meghúzhatják magukat, élelmet, hogy ne éhezzenek, addig se, míg újra haza nem térhetnek, míg a betörőket véres homlokkal vissza nem űzzük az ő rumuny hazájukba, rabló fészkeikbe. Avagy amíg bele nem haraptatjuk őket a fűbe, a mi gyönyörű Erdélyünk selymes fűvébe, amit úgy megkívántak. Míg a pokolra nem űzzük, ahová kívánjuk, ahová valók. A menekültekről gondoskodni első sorban minden biznnyal az állam feladata. S ez meg is fog történni, de a társadalom segítsége nélkül ez a segítség nagyon rideg és nagyon tökéletlen lenne.

Hatóságaink már megkapták az utasítást a menekültek elhelyezése és ellátása iránti gondoskodásra. Összeírják, hol mennyit lehet a törvényhatóság területén elhelyezni, s hogyan lehet élelmezni. Ami teljes vagyontalanság és munkaképtelenség esetében állami segítségből fog fedeztetni. Gondoskodás történik, hogy a munkabíró menekültek keresethez jussanak, nehogy csupán kegyelem kenyéren kellejen élniök. De a hatóság magára hagyatva ennek a nagy körülménytést, tapintatot, emberszeretetet, közvetlen érintkezést kívánó feladatnak meg nem tudna felelni.

Felhívom tehát megyénk, törvényhatóságunk lelkes, hazafias, emberbaráti munkára mindenkor késznek bizonyult közönségét, hogy legyen e gondjában is a hatóság segítségére, álljon mindenben szolgálatára, s fogadja földült otthonaikból ide menekült erdélyi véreinket a mi szerencsésebb fekvésű biztos otthonainkban magyar vendégszeretettel, jó testvéri indulattal és gondoskodással. Hogy a magyar föld melegét, a magyar állam, a magyar nemzet oltalmát itt is érezzék. És belássák, hogy ahhoz

11 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 2., 4. p.

12 A román betörés. *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 1. p.

hő maradni a legkétségbeesettebb helyzetekben is érdemes. S ha visszatérnek kis Magyarországra, hálával gondoljanak a nagymagyarországi testvéreikre, akik szorongattatásuk nehéz napjaiban annyi szeretettel ölelték őket, a földönfutókat kebleikre.

Ebben a nagy hazafias munkában a nagy közönséget irányítani neki buzdítani, első sorban a helyi hadsegélyző bizottságok feladata legyen, mint minden hasonló mozgalom bevált szervezeté.

Felhívom és felkérem tehát ezúttal is őket, hogy a hatósággal karöltve, mindent elkövessenek, hogy menekültjeink fődelet, kenyeret, munkát kapjanak, s a közönséget neki buzdítsák s hazafias, emberbaráti tettekre való készségét mindvégig ébren tartsák. S bizalmat öntve beléjük a biztos győzelem s egy szebb boldogabb jövő iránt, még a menekülteknek is könnyűvé tegyék az áldozatok és szenvedések elviselését.

Istenben bízva, s magunkat és egymást el nem hagyva a jövőben egy boldogabb békében is bízva bízhatunk.

Kelt Ipolyság 1916. szeptember 1.

Ivánka István
Főispán¹³

Ugyanennek a lapszámnak a második oldalán beszámoltak a vármegyei közigazgatási tanács üléséről, amelynek fő témája a román betörés volt. Teljes terjedelmében közölték Ivánka István főispán itt elhangzott beszédét is.¹⁴

Beszámoló az erdélyiek menekülésének körülményeiről

Ugyanennek a szeptember 9-én megjelent lapszámnak a 2. oldalán a *Tollhegygel* rovatban *Menekültek* címmel megjelent terjedelmes riportban az Rp. szignóval ellátott írás szerzője eléggé hatásvadász stílusban számol be az Ipolyságra érkezett erdélyiek meneküléséről. Egy menekült kislánnyal és kisfiúval kapcsolatos megható történetet is közöl.¹⁵

Az erdélyiek fogadása, elhelyezése és segítése

Szintén a szeptember 9-i számban a 2. és a 3. oldalon *Erdélyi menekültek Hontban* címmel terjedelmes és részletes beszámoló olvasható a menekültekkel kapcsolatban. A belügyminiszter utasítására az első erdélyi menekültcsoportot Ipolyságon és a szomszédos járási székhelyen, Korponán helyezték el. Ezek a menekültek öt napig utaztak a brassói helyi érdekű vasút kocsijaiból összeállított vonatszerelvényen. A menekültek megsegítésére és a velük kapcsolatos feladatok ellátására Fodor Vilmos főszolgabíró irányításával egy bizottságot hoztak létre a helyi társadalom képviselőiből. A mintegy 150, Bácsfaluból, Hosszúfaluból és Sepsiszentgyörgyből menekült személyt szállító vonatot a pályaudvaron egy hölgybizottság várta étellel és itallal.

„...Az érkező vonatot már készen várta a nagyrészt Vörös Kereszt önkéntes ápolónőiből alakult hölgybizottság, élén Fodor Vilmos drné főszolgabírónéval, készen tartva a menekülők első éhcsillapítására szolgáló étel és italnemüket. A hölgybizottság sorában voltak Draskóczy Jenőné és Margit, Schiller

13 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 1. p.

14 A közigazgatási tanács ülése. *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 2. p. A cikket teljes terjedelmében lásd a Mellékletben!

15 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 2. p. Az írást lásd a Mellékletben!

Irma, Zmeskall Györgyné, Szabados Zsigmondné, Tölgyessy Ferencné drné, Huber Emmi, Kinszky Józsefné, Adler Sándorné, Halász Sándorné, özv. Komáromi Ferencné, Mühlstein Gáborné, Hercz Adolfné, Eichenvald Laura, Váradi Jakabné, drné és sokan mások.

Megkapó látvány volt, mikor a vonatból kiözönlött mintegy negyven főnyi gyerekesereget a hölgyek kávéval, kaláccsal, gyümölcscsel és sok nyalánksággal elhalmozták, míg a férfiak közt teát és szivart osztottak szét. A mintegy másfélszáz főnyi, Sepsiszentgyörgy, Bácsfalu és Hosszúfaluból menekült, nagyrészt vasutasok és hozzátartozóikból álló tömeget nagy közönség kísérte a Wolner-szállóba, ahol terített asztal várta. Öt napi fáradalom után új otthonukban az volt az első családias jellegű meleg étkezésük...¹⁶

E cikkből megtudható az is, hogy Ipolyságon már a menekültek érkezése előtt megszervezték elhelyezésüket a helyi magánszemélyek által önként felajánlott lakásokban. Több menekült magával hozta háziállatait is:

„Ezután a menekülteket nagy hatósági gondossággal előkészített elhelyezése következett a magánosok által önként felajánlott lakásokban, s a vasúttól egész napon szállították a menekültek szegényes, hiányos motyóit, mit nagy fejesztettség közben össze tudtak kapkodni. Akadt közte baromfi és sertés is. (...) Ipolyságon néhány híján 200 menekülő nyert ideiglenes új otthont.”¹⁷

A menekültek ellátását központilag az illetékes hatóságok szervezték, s a belügyminiszter erre a célra 50 000 korona segílyt hagyott jóvá. Mivel ez az összeg azonban nem volt elegendő, Fodor Vilmos főszolgabíró adakozásra szólította fel a lakosságot. Egyrészt pénzbeli adományokat, valamint ruhát, bútorokat stb. kért, s felhívta a figyelmet arra is, hogy a menekült óvodás- és iskoláskorú gyerekeknek szükségük lesz tankönyvekre és más iskolai felszerelésre is:

„...A belügyminiszter ugyan utalványozott egyelőre 50 000 korona segedelmet, de ez korántsem elegendő. Fodor Vilmos dr. főszolgabíró lelkes hangú felhívást intézett Ipolyság és járása közönségéhez, hogy ők, kik a háború megpróbáltatásait nem ismerik, kiket a mindenható megóvott eddig a háború által előidézett nyomorúságtól, testi és lelki szenvedéstől, emberbaráti és hazafias kötelességeiket menekült véreink támogatása körül atyafiságos szeretettel teljesítsék.

A felhívás bizonyára nem fog célt téveszteni. Meg fog mozdulni megyeszerte az emberszeretet, s menekült véreink fájdalmas népvándorlása kiváltja mindenkiben a hazafias érzést és telhetőleg adakozni fog.

Szükség van pénzre, ruhára, élelmiszerre, berendezési tárgyakra, házi eszközökre és a gyermekeknek, kik az ipolysági óvóba és elemi iskolába fognak járni, tankönyvekre, miegymásra.

A szeretet adományokat a főszolgabírói hivatal veszi át naponta d. e. 10 és 11 óra közt, azokat nyilvántartja és eljuttatja oda, ahol arra valóban szükség van.

...A már eddig befolyt és ezután beérkező mindennemű szeretet adományokat feltüntetendő nyilvános kimutatásokat a Honti Lapok ezután hétről-hétre közölni fogja.”¹⁸

A Brassóból érkező vonatot követően este egy másik menekülteket szállító szerelvény is érkezett a városba. Ennek utasai közül több személyt Korponára szállítottak tovább:

„...Este fél kilenckor érkezett meg a menekülők második vonata. Az utazásban eltörődött menekülőket, különösen a nőket és gyermekeket kávéval és teával látták le. Saját kívánságukra az éjszakát

16 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 2. p.

17 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 3. p.

18 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 3. p.

a vasúti kocsikban töltötték, meleg reggeli után azok egy részét, körülbelül 138 egyént Korponára¹⁹ továbbítottak.”²⁰

Szeptember 7-én egy harmadik szerelvény érkezett az ipolysági vasútállomásra, az ezekkel az újonnan érkezett menekültekkel az Ipolyságon tartózkodó erdélyiek száma meghaladta a 300 főt.²¹

Fodor Vilmos főszolgabíró az ellátásukkal kapcsolatos kiadások biztosítása végett az alábbi felhívást intézte a város lakosaihoz:

„A román betörés folytán járásom területére is menekültek erdélyrészi honfitársaink, kiknek legnagyobb része mindenét kénytelen volt ott hagyni.

Nekünk, kik a háború megpróbáltatásait nem ismerjük, kiket a Mindenható megóvott eddig minden a háború által előidézett nyomorúságtól, testi és lelki szenvedéstől, emberbaráti és hazafias kötelességünk, hogy hozzánk menekült véreinket segítsük, támogassuk úgy anyagilag, mind testvéri szeretetünkkel, hogy elveszett otthonuk helyébe új otthont teremtsük, részükre biztosítsuk megélhetésüket. Az állami támogatás magában véve nem elegendő, a társadalom minden egyes tagjának össze kell fognia, hogy szeretetadományaival megkönnyítse a hatóságok nehéz feladatát.

Szükségünk lesz pénzre, ruhára, élelmi szerekre, berendezési tárgyakra, házi eszközökre, tankönyvekre stb.

Az adományokat hivatalom fogja átvenni, nyilvántartani, és oda, ahol szükség van, eljuttatni.

Járásom 43 községében a gyűjtés munkáját magam nem végezhetem, felkérem segítő társamul a jegyző, lelkes és tanító urakat.

Szíveskedjenek községenként felszólítani a lakosságot, hogy ajánlják fel szeretetadományaikat, a felajánlottakat –, ki mivel kíván segíteni, írják össze és ezen kimutatást küldjék be sürgősen hivatalomhoz.

Én a szükséghez képest fogok intézkedni aziránt, hogy a beszállítás mikor történjék.

A pénzbeli adományok hivatalomra címzendők.

Az esetleg előbb beérkező szeretetadományok hivatalomban naponta d. e. 10-11 óra között fognak átvételni.

Ha a beérkezett szeretetadományokból valamelyest fennmaradna, azt megyénk vöröskereszt egysületének fogjuk átadni.

Fogadják már előre is hálás köszönetemet menekültjeink nevében is mindazok, akik szeretetük melegével hozzájárulnak hontalanná váltak istápolásához.”²²

A főszolgabíró szeptember 12-re a város hölgyeit egy megbeszélésre hívta össze, melynek célja a gyűjtési akció megszervezése volt. Lipcsei Ervinné vezetésével létrehozta egy hölgybizottságot, valamint 12 gyűjtőcsoportot is megalakítottak, amelyek Ipolyság egyes részeiben a szeretetadományok gyűjtésért feleltek:

„I. Az Újvárosban: Schmidt Arturné, Wertheimer Juci, Huber Emil.

II. Újtelken: Perhás Imréné, Harczán Endréné, Halász Ferencné, Lamos Edit, Lamos Mancsi.

III. Káptalan utca, Balassa utca, Zsidó iskola utca, Főút: Kinszky Józsefné, Szabados Zsigáné, Halász Sándorné, özv. Komáromy Ferencné, Sziklai Jenőné.

IV. Kossuth Lajos utcában: Mühlstein Gáborné, Hercz Adolfné.

V. Malom, Rózsa és Szondy utcában: Dr. Tölgyessy Ferencné, Dr. Váradi Jakabné.

VI. Deák és temető utcában: Kegye Sándorné, Beöröndy Irma.

VII. A Baross utca és a Várhegyen: Alberty Ernőné, Sirchich Elemérné.

19 Szlovák megfelelője Krupina.

20 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 9., 3. p.

21 Erdélyi menekültjeinkért. *Honti Lapok*, 1916. szeptember 16., 1 p.

22 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 16., 1. p.

- VIII. Iskola utca és tesmagi rész: Hederváry Lajosné, Ébrey Istvánné.
 IX. A Mária főtéren és Nagyhind utcában: Albert Sándorné, özv. Makoviczky Czirjekné.
 X. Petőfitér és utcában, Zsinagóga utcában: Dégel Ferencné, Martinovich Ilonka.
 XI. Nagytözsdében gyűjtőív és persely: Polgár Ignácné.
 XII. Haditermény főbizományosi irodájában: Schmidl Zsigáné.²³

A menekültek ellátásával, életszükségleti, egészségügyi, iskoláztatási stb. személyi viszonyainak ellenőrzésével az Újvárosban Draskóczy Jenőné és két lányát: Margitot és Agát bízták meg, az Óvárosban pedig Dr. Fodor Vilmosné, Martinovich Istvánné és Schiller Irmat kértek fel. A szeretetadományok átvételére és kiosztására külön bizottságot hoztak létre, amelynek tagjai Okolicsányi Istvánné, Martinovich Istvánné, Dr. Fodor Vilmosné, Schiller Irma, Mühlstein Gáborné, Draskóczy Jenőné, özv. Forster Frigyesné, Kegye Sándorné, Barczán Endréné, Udvardy Józsa, Berko Istvánné, Hederváry Lajosné, Csermák Ernőné, Dégel Ferencné és Draskóczy Margit voltak. Az adományok átvétele és kiosztási helyeül a főszolgabírói hivatali helyiségét jelölték ki, ahol hetenként hétfőn délután 3 és 5 óra között határozták meg a szeretetadományok átadásának időpontját. Kinszky Józsefné, Polgár Ignácné, Hercz Adolfné, Schmidl Zsigáné, Adler Sándorné, Makoviczky Czirjekné önként ajánlkozott a vidéki szeretetadományokat gyűjtők küldöttségébe.²⁴

A beszámoló a végén közzétették azoknak a személyeknek a listáját, akik lapzártáig elsőként adakoztak az erdélyiek javára. Nevük mellett feltüntették a pénzzadományok összegét is. Az adakozók sorát a főispán és Fodor Vilmos főszolgabíró nyitotta:

„Ivánka István főispán	100 kor.
Fodor Vilmos dr.	100 kor.
Link Frigyes	100 kor.
Fischer Adolf	50 kor.
Lengyel Gyula	20 kor.
Vámos Béla dr.	40 kor.
Heffler Richard	50 kor.
Heffler Józsefné	50 kor.
Schwarz Sándor	20 kor.
Berczeller Lajos	12 kor.
Vermes József	100 kor.
Wollner Márk	100 kor.
Soskó Ignác ipolyhídvégi tanító gyűjtése	337 kor.
Schück Bertalan	20 kor.
Összesen:	1099 kor.”

Ugyancsak részletesen közölték, hogy a listán szereplő Soskó Ignác ipolyhídvégi tanító által összegyűjtött pénzzadományhoz kik s milyen összeggel járultak hozzá:

„Soskó Ignác gyűjtőívén adakoztak: Lestyánszky János 1 K, Skultéti Józsefné 1 K, Zuzalai Jánosné 3 K, Silsz Károlyné 1 K, Staszni Sándor 5 K, Sinka Jánosné 2 K, Zábrádi Vendel 1 K, Bálint Ferenc 3 K, Tóth István 4 K, Pálincás Sándor 3 K, Semetke Erasmus 2 K, Staszni Bálint 2 K, Antalicz István 2 K, Klein Ferencné 2 K, Staszni János 2 K, Singer Ödön 2 K, Lipták Nándorné 3 K, Pálincás Benedek 4 K, Ragács Vendel 4 K, Kosela István 2 K, Abelovszky Vendel 4 K, Semetke András 2 K, Abelovszky János 4 K, Czibulya Józsefné 4 K, Sógör János 2 K, Sipéki Mária 2 K, Sajó Jánosné 2 K, Bálint József 50 f, Kosela Vendel 2 K, Klacsó János 2 K, Duló Sándorné 2 K, Hlavács Vince 3 K, Csajka Mihály 6 K, Kmety János

23 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 16., 1–2. p.

24 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 16., 2. p.

2 K, Szurovi János 5 K, Halász János 6 K, Sinka Istvánné 2 K, Zábrádi Béla 5 K, Varga Vince 1 K, Antalicz Béláné 2 K, Varga Jánosné 1 K, Pribéli János 1 K, Paduch Mária 4 K, Semetke Mátvás 1 K, Hegedűs Károly 1 K, Hegedűs Etel 1 K, Salóka József 2 K, Bálint Vendel 2 K, Hocsák Istvánné 2 K, Ragács Györgyné 1 K, Ragács Verona 1 K, Szurovi Erzsébet 5 K, Szurovi Flórián 5 K, Tóth Jánosné 1 K, Dudás Pálné 1 K, Vaskov Józsefné 1 K, Németh Kelemenné 1 K, Szájbert Károlyné 2 K, Szabó Vendel 2 K, Barényi Kázmér 4 K, Bálint Mihályné 2 K, Veki Antal 2 K, Zábrádi Márton 4 K, Turcsányi Sándorné 2 K, Csákány István 10 K, Botka János 5 K, Bódszár János 2 K, Uzel József 2 K, Semetke János 1 K, Staszni Ferenc 1 K, Hocsák János 5 K, Abelovszky Gáspár 2 K, Bódszár Kálmán 5 K, Csajka Istvánné 2 K, Ebenstreich Sebestyén 10 K, Veiner Mór 3 K, Holla József 4 K, Abelovszky József 5 K, Skultéti István 2 K, Abelovszky Lajos 5 K, Lestyán Mihály 10 K, Skultéti József 2 K, Antalicz Kelemen 2 K, Mák Gézánné 4 K, Csajka Vendelné 1 K, Csajka Jánosné 1 K, Trevalecz Károly 3 K, Turi Ferencné 4 K, Szabó János 1 K, Zábrádi István 4 K, Zábrádi József 2 K, Bornstein Ábrahám 1 K, Kenyeres Józsefné 2 K, Abelovszky Sándor 4 K, Tóth József 4 K, Bálint Lajos 3 K, Czibulya Józsefné 6 K, Pál Istvánné 2 K, Abelovszky Antal 4 K, Tóth Ferenc 4 K, Zábrádi Béla 2 K, Bálint János 2 K, Bohus Jánosné 1 K, Terényi Flórián 4 K, Semetke István 2 K, Lestyán István 6 K, Pál János 2 K, Volner Samu 2 K, Czibulya Etel 3 K, Zábrádi Vince 2 K, Trevalecz Elek 2 K, Hicsó Mihály 2 K, Tóth Vendelné 2 K, Zábrádi Józsefné 2 K, Balázs Istvánné 1 K, Stark Istvánné 2 K, Pintér István 4 K, Antalicz Mihály 2 K, Tóth Béla 2 K, Skultéti Sándorné 3 K, Bálint Mihályné 2 K.”

Ezt a kimutatást a főszoigabírói hivatalhoz eljuttatott természetbeni szeretetadományok listája követte:

„Popper Mór á 25 liter 250 liter tej
Schmidl és Dekner á 20 liter 140 liter tej
Deckner Mihály 50 liter tej
Schmidl Mór 200 kg bab
Schmidl Mór 1 öl fa
Polgár István nyomtatványok
Martinovich Istvánné fehér és ruhanemű
Frischer Adolf 10 kg bab
Fodor Vilmos drné gyermekruha, ágynemű
Mühlstein Gáborné férfi és női ruha
Berczeller Márton 5 kg cukor, 1 üveg rum, ¼ kg tea
Kegyé Sándorné gyermekruha
Tölgyesy Ferencné drné férfiruha”²⁵

A főszoigabíró az ülésen befejezésül felkérte a munkaadókat, hogy a munkaalkalmakat az ipolysági főszoigabírói hivatalban sürgösen jelentsék be, ugyanis az fogja közvetíteni a munkát az erdélyi menekültek részére. Eddig Tóth Péter gépész, Péter Lajos ács és „kerekés”, valamint Alexi Erzsébet menekült jelentette be igényét munkavállalásra.

Közhírré tette továbbá, hogy naponta reggel fél 8 órakor a tejkiosztás a menekültek részére a főszoigabírói hivatalban lesz, valamint hétfőnként reggel 8 órakor ugyancsak a hivatalban kerül sor a pénzbeli segélyek kiosztására, s ugyanitt hétfőnként 3 órakor osztják ki a menekülők részére a szeretetadományokból beérkezett élelmiszereket, ruhaneműeket, fát stb. is.²⁶

Más korabeli lapokhoz hasonlóan a *Honti Lapok*ban is megjelentették Földes Zoltán erdélyi menekültekről írt *Menekültek* című versét. Ebben a lapban *A hétről* című rovatban kapott helyet.²⁷

25 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 16., 2. p.

26 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 16., 2. p.

27 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 16., 2. p.

A lap szeptember 23-i számának 1. és 2. oldalán *Erdélyi menekültjeinkért* címen tették közzé a Fodor Vilmos főszerkesztő által irányított, Ipolyságon és a járás területén folyó adománygyűjtés részletes heti eredményét, névvel és az adományozott pénzüsszeggel, illetve a természetbeni adományok feltüntetésével együtt.²⁸ Az ezt követő lapszámokban is rendszeresen megjelent az *Erdélyi menekültjeinkért* rovatban a heti kimutatás.

A szeptember 30-án megjelent számban ugyancsak nagy teret kapott az erdélyi menekültek ügye. Az első oldalon közölték „draskóci és jordánföldi” Ivánka István főispánnak a szeptember 28-án tartott őszi törvényhatósági közgyűlésen az erdélyiek támogatásával kapcsolatban elmondott beszédét, amelyből nem hiányoztak az aktuálpolitikai gondolatok sem:

„Erdélyt, a mi féltett kedves kis Erdélyünket máig se tudtuk még megtisztítani az alattomos betörőktől, akik védtelen határainkon kapcabetyárok módjára éjnek idején törtek reánk, szövetségeseinkből egy napról a másikra, sőt egy éjnek át ellenségünkkel vedlettek, az ántánt bérgyilkosai lettek.

De üt még a bosszú órája. Torkukra forr még az oláh virtus. – Nem soká fognak dicsekedni könnyű sikereikkel, zsvány dicsőségükkel. Végez velük a mi négyes szövetségünk dicső hadserege.

Addig is azonban nekünk itt most a hadi szolgáltatásokon kívül legelső kötelességünk a hozzánk menekült erdélyi honfitársainknak menedéket nyújtani. Fődelet a hajléktalanknak, ruhát a mezíteleneknek, ételmezt az éhezőknek. Hadd érezzék, hogy itt is a magyar haza földje öleli őket kebelére, magyar ég borul védőn és oltalmazón föléljük. Érezzék, hogy ők itt nem földönfutó idegenek, hanem szerencsétlen rokonok a szerencsésebb rokonoknál.

Mi, a szerencsés földrajzi fekvésünkben közvetlenül még nem is tudjuk, hogy milyen is igazában a háború. Csak olvasunk és hallunk róla, s következményeiben érezzük. De távol a harcerektektől, még az ágyúk villanását se látjuk, mennydörgését nem halljuk. Illő tehát, hogy azokat a szerencsétlen véreinket, akiket a háború fúriája otthonukból kiűldözött, javaiktól megfosztott, akik legnagyobb részt csak pusztá életüket tudták megmenteni az iszonyatok éjszakájából, illik, hogy szeretettel fogadjuk őket hajlékainkba s velük amink van, legalább az élet fentartás legszükségesebb mérvéig, megosszuk.

Dúsan, bőven magunknak sincs, ők se számítsanak tehát bőségre és dúslakodásra. De hiszen nem is vendégségbe jöttek. Azonban ha szűkösen is, kell, és fogunk nekik annyit juttatni, hogy éhínséget ne lássanak.

A vármegye szíve már is megdobbant. A központi főszerkesztő Fodor Vilmos dr. kezdeményezésére az adományok igen szépen gyűlnek, s az ő helyes szervezésében a megye székhelyén, mint e tekintetben a legelsőnek érintett helyen, a társadalom, s különösen annak lelkes honleányai mindent megtesznek, hogy az ide érkezett menekültek kellő fogadtatás, elhelyezés és ellátásban részesüljenek.

S a mint örömmel értesültem, a Korponára irányítottak is megfelelő gondozásban részesülnek a polgármester s az ottani társadalom által. S meg vagyok róla győződve, hogy ha reájuk kerül a sor, a többi járások sem maradnak hátra illetően hazafias és emberbaráti kötelességük teljesítésében sem. Aminthogy járási hatóságuk vezetése és támogatása mellett eddig is minden hasonló mozgalomból kivették részüket. Az elért eredmények dicsérik őket...”²⁹

28 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 23., 1–2. p.

29 Törvényhatósági közgyűlés. *Honti Lapok*, 1916. szeptember 30., 1. p.

E lapszámában a már megszokott *Erdélyi menekültjeinkért* rovatban egyebek közt beszámoltak a belügyminiszteri osztálytanácsos Ipolysági látogatásáról. Azzal a céllal érkezett a városba, hogy tájékozódjon a menekültek helyzetéről, s egyben arról is informálta a helyi illetékeseket, hogy a közeljövőben Hont vármegyébe újabb menekültek érkezése várható:

„Viczián István belügyminiszteri osztálytanácsos e hó 27-ikén megjelent a belügyminiszter képviselőjében Ipolyságon és Sartorius István tb. főszolgabíró kalauzolása mellett megsejmelte az erdélyi menekültek elhelyezését és ellátását, és tájékoztatta magát a felől, hogy a járásban még mily számú menekült helyezhető el. Tapasztalatai fölött a belügyi kormány nevében a legnagyobb elismerését fejezte ki.

Az az értesülünk egyébként, hogy a közeli napokban vármegyénkbe nagyszámú menekült érkezése várható, ezeket azonban már a járás egyéb községeiben és a többi járásokban fogják elhelyezni...”³⁰

A korábbi lapszámok gyakorlatát követve ezúttal is közzétették az adományozással kapcsolatos részletes, ezúttal is terjedelmes kimutatást.³¹ Ugyanitt jelent meg egy rövid hír *A főegyházmegye köréből* címmel arról, hogy „a bíboros hercegprímás az Erdélyből menekült Hadnagy János porumbali plébánost kisegítő minőségben Ipolytölgyesen helyezte el”.³²

Az október 7-én megjelent számban az *Erdélyi menekültjeinkért* rovatban az alábbi, már rendszeressé váló bevezető sorok után tették közzé a pénzbeli és természetbeni adományok szokásos pontos kimutatását:

„Erdélyi menekültjeink iránt a szeretetteljes áldozatkészség úgy Ipolyságon, mint a vidéken is impozáns módon nyilvánul meg. A Fodor Vilmos dr. főszolgabíró által vezetett segítő akció meghatóan szép méreteit mutatják azok a végtelen számsorok, melyen a Honti Lapok e célra szánt hasábjain állandóan megjelenő kimutatásokban előtűnnek, és a közönség soha nem kiapadó jótékonyágát hangos szóval hirdetik...”³³

A kimutatás végén a *Foglalkozást keresnek* alcím alatt olvasható, mely erdélyiek és milyen jellegű munkát keresnek:

„Orbán Dénes 15 éves erdélyi menekült iskolaszolgái vagy hason minőségű foglalkozást keres. Zsigmond Gergelyné erdélyi menekült mosónő és vasalónő munkát keres.”³⁴

A lap október 14-i számában az *Erdélyi menekültjeinkért* rovatban közölt, az eddigieknél jóval terjedelmesebb kimutatás végén egy hirdetés is helyet kapott, mely szerint „Erdélyi menekült 14-15 éves leányt könnyebb háztartási munkára jó feltételek mellett elvállal Batár Antal csendőrőrmester Hévmagyarádon”.³⁵

A *hétről* című rovatban újabb 1600 erdélyi menekült Hontba érkezéséről tudósítanak, akiket az Ipolysági, a Korponai, a Szobi, Vámosmikolai, valamint a Báti járásban

30 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 30., 1. p.

31 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 30., 2. p.

32 *Honti Lapok*, 1916. szeptember 30., 3. p.

33 *Honti Lapok*, 1916. október 7., 1–2. p.

34 *Honti Lapok*, 1916. október 7., 2. p.

35 *Honti Lapok*, 1916. október 14., 2. p.

helyeztek el. A részletes hírből sok minden megtudható, mint például, hogy konkrétan hová kerültek, illetve hogyan oldották meg az étkeztetésüket, illetve szállításukat a vasúti állomásokról:

„A belügyminiszter azon erdélyrészi menekültekből, kik ezideig Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében lettek elhelyezés céljából irányítva, ezen megye túltömöttsége folytán 1600 menekültet vármegyénkbe küldött.

A 80 vasúti kocsiból álló két vonat tizenegyedikén délután 1 és 2 óra között érkezett az ipolysági állomásra, ahol azokat a hölgybizottság nevében Fodor Vilmosné dr.-né és Schiller Irma, a hatóság részéről pedig Fodor Vilmos dr. főszolgabíró, Sartorius István tb. főszolgabíró és Horváth Sándor tb. főjegyző, a menekültek ügyeinek alispáni előadója fogadta.

Azonnal megkezdődött az érkezett 1600 léleknek az egész megye területére való elosztása, melynek során az ipolysági járás mintegy 260, az ipolynyéki járás 415, a korponai 87, a szobi 113, a vámosmikolai 610, s végül a bái 101 lelket kapott további községenkénti elhelyezés végett. Az elosztásnál figyelemmel volt a hatóság a menekültek azon kívánságára, hogy az egy községbelieket lehetőleg egy hontmegyei községbe helyeztessenek el. Az elosztást Horváth Sándor központi előadó végezte. Sartorius István tb. főszolgabíró, Sáska Dezső megyei aljegyző és Palásthy László dr. járásbírósi jegyző segítségével.

Az ipolysági járásba utaltakat a községekből odarendelt fogatok azonnal elszállították, a többiek pedig a vasúti kocsikban töltötték az éjszakát és a reggeli órákban Ipolyságról induló vonathoz csatolva szállították Drégelypalánk, Hontnémeti, Szob, Ipolypásztó és Léva állomásokra, ahol az illetékes járási főszolgabírák várták őket. Az egyirányba utazókat Horváth Sándor tb. főjegyző maga kísérte egészen Léváig.

A nagyszámú menekültek Ipolyságon való éllemezéséért igazán elismerés illeti meg Wolner Márk itteni vendéglős nejét, és a három ipolysági pékmestert, akik az 1600 ember részére megrendelt ételt és kenyeret úgyszólván pár óra alatt állították elő. S így a hatóságnak segédkezet nyújtva lehetővé tették azt, hogy a 21 nap óta utazó s a rendetlen táplálkozástól gyengélkedő menekültek Ipolyságon ehetek először meleg ételt.

Különös szeretettel s valóságos lakomával várta a menekülőket a vasútállomáson Ipolypásztó község lakossága. Hisszük azonban, hogy atyafiságos szeretettel és meleg rokonérzéssel fogadták a többi községe is menekült erdélyi véreinket.”³⁶

Hírek a menekültek visszautaztatásáról

Az október 21-i számban megjelent *Erdélyi menekültjeinkért* rovatban ezúttal is hosszú kimutatás olvasható az adakozókról,³⁷ melynek végén helyesbítést is közölnek az előző lapszámban közölt adakozási listával kapcsolatban: „A Honti Lapok 41. számában kimutatott Rengvich Gyula teszléri közjegyző gyűjtése Hontudvarnok községben nem 87 k. 60 f. hanem 87 k. 20. f. Nadeckzy Ferenc tanító Szántó gyűjtése nem 4 k. 10, hanem 42 k. 80 f.”³⁸ A lap 3. oldalán arról tudósítanak, hogy a menekültek első csoportját Ipolyságra szállító vonatot a férfinemével együtt másnap már indítják vissza Brassóba.³⁹

„Az Ipolyságon elhelyezett erdélyi menekülteket tudvalevőleg a Brassó Háromszéki helyi érdekű vasút két szintén menekült vonata hozta Ipolyságra, melyek azóta állandóan az ipolysági pályaudvaron vesztegeltek. Az oláh hordák csúfos kivezetése után most az erdélyi német hadvezetőség parancsára

36 Újabb erdélyi menekültek Hontban. *Honti Lapok*, 1916. október 14., 2. p.

37 *Honti Lapok*, 1916. október 21., 1–3. p.

38 *Honti Lapok*, 1916. október 21., 3. p.

39 A szövetséges haderőknek október 9-én sikerült visszafoglalniuk a románoktól az elfoglalt erdélyi területeket, október 10-én már átlépték a Román Királyság határait is.

a menekült vonat férfiszemélyzete egész szerelvényével Scholcz Károly üzletvezető főmérnök vezetése mellett holnap indul vissza Brassóba, ahol a két hónappal ezelőtt elhagyott vonalain a forgalmat azonnal meg fogja kezdeni.”⁴⁰

A *Menekültjeink hazatérése* címen megjelent hírben ugyancsak az erdélyiek visszautaztatásának tervét ismertetik, mivel a szövetségeseeknek sikerült visszafoglalni a románok által elfoglalt erdélyi területeket:⁴¹

„Az Erdély szent földjét beszennyezett oláh bocskorok kitakarítása után a belügyminiszter táviratilag rendelkezett az érdekelt hatóságoknál az erdélyi menekültek visszatelepítését illetőleg. A rendelet értelmében a hatóság most összeírja a menekülteket, akiket három csoportban fognak otthonukba szállítani. A három csoportot gyors-, személy- és különvonatokon fogják hazaszállítani. A gyors- és személyvonatok a hivatalos hatósági személyeket, a lelkészeket, tanítókat, orvosokat, gyógyszerészeket és birtokosokat fogják vinni. A falusi népet különvonaton szállítják. Az Ipolyzágon és vármegyénk egyéb területén elhelyezett erdélyi menekült véreink is bizakodva remélhetik, hogy fájdalmas kálvária járásuk után nemsokára visszatérhetnek kihűlt tűzhelyeikhez.”⁴²

Egy menekült meglopása

Az október 28-i számban a különösen terjedelmes rendszeres *Erdélyi menekültjeinkért* rovaton túl⁴³ Az *erdélyi menekültek tolvaja* címmel megjelent hírben egy sajnálatos eseményről olvashatunk, miszerint az Ipolybalogon elhelyezett szentegyházásfalui menekültet a budapesti keresztfia meglopta:

„Az udvarhelyvármegyei Szentegyházásfaluról menekült s jelenleg Ipolybalogon tartózkodó Farkas János székely földművest meglátogatta keresztfia Farkas Péter 19 éves budapesti cipész segéd. Távozáskor azonban nemcsak szülei búcsúcsókját, hanem ennél szerinte sokkal értékesebb dolgot is magával vitt, még pedig egy dr. ezer koronást és hat drb. százkoronást. Fayl Gyula ipolylynéki szolgabíró sürgős távirati megkeresésére a budapesti főkapitányság Farkas Pétert őrizetbe vette, akinél azonban már csak 350 korona készpénzt találtak. Beismerésben van, s az ellene a bűnvádi eljárást Farkas János kérelmére megindították, akit a lopás annál is érzékenyebben érint, mert az ellopott pénz volt jóformán összes vagyona, amit az oláh ortvámadás elől menekülve meg tudott menteni.”⁴⁴

Annak ellenére, hogy az elfoglalt területek visszafoglalása kapcsán már szóba került a menekültek hazautaztatása, a lap november 4-i számának az *Erdélyi menekültjeinkért* rovatban továbbra is szerepelt a kimutatás az adakozásról:

„Az ipolyzági járás főszolgabírájához az erdélyi menekültek részére újabban beérkezett

Pénzbeli szeretetadományok:

Tóth Jánosné drné Kistúr

K 5,-

Vértes Viktor körjegyző Egeg újabb gyűjtése

K 19,30

40 A menekült vonat hazament. *Honti Lapok* 1916. október 21., 3. p.

41 A Sándor János belügyminiszter által kiadott visszautazási rendelet alapján a menekültek csak fokozatosan térhettek vissza, attól függően, mely területekre engedélyezte a visszatelepülést.

42 *Honti Lapok*, 1916. október 21., 3. p.

43 *Honti Lapok*, 1916. október 28., 1–2. p.

44 *Honti Lapok*, 1916. október 28., 3. p.

Lehoczky Árpád Felsőszemeréd gyűjtése	K 258,20
Steinhübl Ambrus esperes Kemence gyűjtése	K 86,70
Kovács János bíró Horváti gyűjtése	K 58,60
Hercegprímás Ő Eminenciája Esztergom	K 100,-
Domby Ignác bíró Kistompa gyűjtése	K 22,80

Egyéb szeretetadományok:

Popper Mór Ipolyság á 25 liter tej	175 liter tej
Tóth Jánosné drné Kistúr	2 férfi kabát ⁴⁵

Egy menekült család köszönőlevele

Ugyanebben a november 4-i lapszámban *A menekültek hála* címmel egy Brassóból menekült család ipolyságiaknak írt köszönőlevele olvasható, akik valószínűleg a Brassóba visszaküldött vonattal hagyhatták el a várost. Az Ipolyságon elhelyezett család *Honti Lapok*ba beküldött leveléhez a szerkesztőség hozzáfűzte, hogy az „egyszerű, de közvetlenségével megható levelet (...) eredeti írásmódjában” közlik:

„Tekintetes Szerkesztőség!

Alázatal kérem tekintetes szerkesztőséget kegyeskedne pár soraim közlésének helyet adne kedves lapjába. Mű erdélyi menekültek Brassóból a helyérdekű vasutaktól Hont megyébe Ipolyságra letünk internálva többcsaládok ami sajnálat hogy kedves othonunkot és tűzhejünköt a román betörés folytán otteket hagynunk de szeret a jó isten mert amilyen bánatos szível távoztunk fészünkünkől mint ősze a fecske épen oly meleg othonra találtunk Ipolyságon nagyságos főszolgabíró és kedves neje szárnyaik alatt mert minden jóba ami csak létezik pénzbeli ruha cipő élelmi cikkek tűzi anyag s mi a fő az a meleg szavak és vigasztalások amiben minket kegyes volt részesíteni és a nagy közönség a kik állandóan erős karöltve együtt műkötek és családainkat jelenleg is támogatják s segítik ezuton leghálásab köszönetemet fejezem ki kegyes jó szíveségeért és állandóan szívünk melet fogjuk hordani.

Egy menekült vasúti család Brassóból.”⁴⁶

A november 11-i számban csupán az *Erdélyi menekültjeinkért* rovatban közzétett adományozók eléggé kurta listája szerepel.⁴⁷

Újabb menekültek érkezése

Bár korábban már a menekültek hazautazásáról adtak hírt, a november 18-án megjelent 47. számban ismét az erdélyi menekültek újabb csoportjának érkezéséről tudósítottak és részletesen beszámoltak az egyebek között a Bátban elhelyezett 100 menekült számára szervezett gyűjtés eredményeiről is. A hontvarsányi lelkes istentiszteletet is tartott a menekültek számára, amiből arra következtethetünk, hogy református vallásúak lehettek:

„Erdélyi menekültjeink mintegy 100 főből álló csoportjának elhelyezése Bátban Nádory Pál főszolgabíró személyes közbenjöttével történt. A hatóság támogatására azon nyomban megindított társadal-

45 *Honti Lapok*, 1916. november 4., 2. p.

46 *Honti Lapok*, 1916. november 4., 2. p.

47 *Honti Lapok*, 1916. november 11., 2. p.

mi akció eddigi eredménye: 115 zsák burgonya, 21 zsák liszt, 1/2 zsák búza, 24 1/2 zsák bab, 16 zsák káposzta, 1/2 zsák lencse, 3 zsák zöldség, 1 1/1 zsák hagyma, 30 kg zsír, 20 kg szalonna, 108 darab tojás, 15 kenyér, ezenkívül fehérenemű, ruhanemű és lábbeli. E természetbeni adományok gondos szétosztását Nándory Pálné, Konkoly Thege Zoltánnal, Soltész Gáborné, Soltész Jolán, Renner Irma és Sipler Dezsóné végezték a legnagyobb körültekintéssel. A megindított gyűjtés ezen felül eddig 910 korona 77 fillért eredményezett apróbb tételekben, melyből Rudnay Béla és Wertheimer Vilmos 100-100 koronás adományát kell kiemelnünk. Nándory Pál főszolgabíró kezdeményezésére Czeglédy Pál hontvarsányi ref. lelkész Körmeny tanító segédlete mellett e hó 12-én isteni tiszteletet tartott a menekülteknek, melyen nagy közönség vett részt és élvezettel hallgatta a lelkész magas szárnyalású szónoklatát. Nagyon megindító jelenet volt, midőn a lelkész imakönyveket osztott ki beszéd kíséretében a menekülteknek, akik közül egyik könnyezve mondott köszönetet a lelkésznek, a rég nélkülözött lelki vigaszért. A társadalom gondoskodása dacára a menekültek várva várják azt a pillanatot, midőn – ha romokban is, de vízontláthatják elhagyott otthonukat.”⁴⁸

Erdélyi menekültjeinkért rovat a november 25-i számban is megjelent. Az itt közölt kimutatásban figyelemre méltó, hogy a pénzadományoknál szerepel egy sor, mely szerint Dénes Józsefné törvényszéki végzés hatására fizetett ki a menekültek javára 10 koronát:

„Az ipolysági járás főszolgabírája hivatalához az erdélyi menekültek részére újabban beérkezett szeretetadományokat következőkben mutatja ki:

Pénz adományok:

Ipolysági kir. törvényszék 557.1916. számú végzéssel Dénes Józsefné adományaként 10.- K Szabados Zsigmondné és Vámos Béláné újabb gyűjtése: 131.- K

Természetbeni adományok:

Popper Mór 2 ízben á 25 liter tej összesen 50 liter tej
Báti Berkó István 1 zsák petrezselyem, 1 zsák sárgarépa

Szabados Zsigmondné és Vámos Béláné gyűjtése:

Schnitzer N. 2 k, Daróci Jánosné 5 k, Sziklai Jenőné 3 k, Rózsáné dr-né 5 k, Frimmi Gyuláné 2 k, Wilhelm Károlyné dr-né 5 k, Szokoly Károly 1 k, Várad Jakabné dr.-né 2 k, Halász Sándorné 1 k, Martsán Béláné 2 k, Heffter Richárd 2 k, Vámos leányok 2 k, Czompó Ede 10 k, Sárpy Béláné 5 k, Adler Sándorék 5 k, Vermes Józsefné 5 k, N.N. 3 k, Berkó Istvánné 5 k, Szabados Zsigmond 10 k, Kohn Márkné dr-né 5 k, Kinszky Józsefné 5 k, Polgár Ignácné 2 k, Szabados Zsigmondné 5 k, Vámos Béláné dr-né 10 k.

Az ipolyneki járásban Popellár Bertalan kőkeszi körjegyző a hozzánk beküldött kimutatás szerint körközségeiben szép eredménnyel gyűjtött adományokat és pedig:

Terbegecen 10 k, Sirakon 6,80 k, Szélynyben 21,80 k, Ipolyharasztiban 13 k, Kőkesziben 10 k, összesen 61,60 k, továbbá nagymennyiségű búzát, rozsot, lisztet, zsírt, burgonyát, babot, zöldséget, mákot, ágynevet.”⁴⁹

A lap december 2-án megjelent 50-ik számában az erdélyi menekültekkel kapcsolatban egy sor sem található.

A december 9-i számban *Bukarest a mienk* címmel jelent meg a Bukarest elfoglalásáról hírt adó vezércikk az alábbi bevezető mondattal: „Felsőbb intézkedésre e hó 7-én délben 12 és 1 óra között Bukarest és Ploesti elfoglalásának öröme az egész országban megkondultak a harangok.”⁵⁰

48 Erdélyi menekültjeink Bátban. *Honti Lapok*, 1916. november 18., 2–3. p.

49 *Honti Lapok*, 1916. november 25., 3. p.

50 *Honti Lapok*, 1916. december 9., 1. p. A teljes cikket lásd a Mellékletben!

Az *Erdélyi menekültjeinkért* rovatban közlik, hogy az erdélyi menekültek részére az Ipolysági járás főszolgabírójához szeretetadományként özv. Rutkay Istvánné Kistúrról 1 zsák burgonyát küldött a menekülteknek. Ugyanitt közölnek egy helyesbítést is, mely szerint a *Honti Lapok* 48. számában [november 25.] „Szabados Zsigmondné és Vámos Béláné által beküldött 131 kor. nem az erdélyi menekültek javára, hanem a József kir. herceg Szanatórium javára lett gyűjtve.”⁵¹

Fodor Vilmos főszolgabíró beszámolója az erdélyi menekülteknek nyújtott segítségről és az adományokról

November 25-ét követően a *Honti Lapok*ban hónapokig nem jelent meg egyetlen hír sem az erdélyi menekültekkel kapcsolatban, csupán az 1917. április 7-i 14. számában foglalkoztak ismét ezzel a témával. Egy részletes és terjedelmes beszámolóban közölték, hogy az erdélyiek túlnyomó része visszatérhetett otthonába, csupán 6 Csík megyei család, összesen 28 személy maradt Ipolyságon, őket azonban áttelepítették Szalatnyára és Egegre, ahol megélhetést, napi keresetet is biztosítottak számukra a hatóságok. A Fodor Vilmos főszolgabíró által szervezett segítő akció tehát véget ért, a menekültek megsegítésére létrehozott segítőbizottságot április 4-én feloszlatták.

Az elnöklő főszolgabíró által előterjesztett terjedelmes beszámolót nem közölte teljes terjedelmében a lap, csupán annak összefoglalását, amelyből azonban nagyon sok fontos információhoz juthattak az olvasók az erdélyi menekültekkel kapcsolatban:

„...hogy lelkes közönségünk jótékonyága elé tükröt tartunk, az akció hatalmas méreteiből ezúttal közlünk annyit, hogy a menekültekre a segélyző bizottság kész pénzben 8573 korona 39 fillért adott ki, az ellátási napok száma 216 nap, az ellátott személyekért az egész itt tartózkodás alatt 59 200 volt. Készpénzbeli maradvány 2187 k. 35 fillér, melyet a segítő bizottság a Hontvármegyei Vörös-kereszt Egyesület rendelkezésére bocsátott.

(...) Elnöklő főszolgabíró azután kijelentette, hogy úgy maga, mint az erdélyi menekültek nevében kedves kötelességének ismeri, hogy a hölgybizottság elnöknőjének, Lipcsey Ervin drnének, a hölgybizottság minden egyes tagjának, a helybeli tanintézetek vezetőinek és a tantestület minden egyes tagjának, a kir. tanfelügyelőségnek, az orvosi karnak, a helybeli kórház vezetőségének, a segítő akcióban közreműködött vidéki megbízottaknak, a járás és a községek tisztviselői karának, előljáróinak s képviselőtestületi tagjainak, a lelkeseknek, a tanítóknak, a vármegyei vöröskereszt, a vöröskeresztes ápoló hölgyeknek s mindazoknak, akik személyes közreműködésükkel az akció sikeres lebonyolítását előmozdították, azoknak, akik az erdélyi menekültek részére szervezett gyűjtést eszközölték, valamint azoknak, akik pénzbeli vagy természetbeni adományaikkal hozzájárultak ahhoz, hogy a gyűjtés sikeres volt és oly tekintélyes eredménnyel végződött, végül mindazoknak, akik szeretetükkel s gondoskodásukkal megkönnyítették a bizottság által vállalt kötelességük teljesítését: szíves és önzetlen közreműködésért hálás köszönetét fejezze ki.

Droszt Artur indítványára a gyűlés elhatározta s egyhangúlag kimondotta, hogy ezen fent tárgyalt nemzeti munka körül kifejtett ügybuzgó fáradságot nem ismerő, körültekintő tevékenységéért – soha nem múló elismerését fejezi ki Fodor Vilmos járási főszolgabírónak s azt ezen jegyzőkönyvben megörökíti. Hogy pedig e nemes hazafias munkát felölélő nemzetmentési akciót híven visszatükröző jelentés a jövő nemzedék okulására is megőriztessék, elhatározta, hogy felkéri a megye főispánját, miszerint a jelentés egy példányát belügyminiszterhez felterjessze, felkéri a vármegye alispánját, hogy a jelentés egy példányát Hontvármegye levéltárában elhelyeztesse, és felkéri a *Honti Lapokat*, hogy a jelentést a nagy nyilvánosság számára egész terjedelmében leközzöltesse.

51 *Honti Lapok*, 1916. december 9., 2. p.

Lipcsey Ervinné drné a hölgybizottság elnöknője a maga személyében és a fenti határozathoz való kiegészítéskép hálás elismerését és meleg köszöntet mondott a járási főszolgabírónak és a hölgybizottság minden tagjának fáradságot nem ismerő fáradozásaikért.

Ezzel a tárgyisor véget érven, elnöklő főszolgabíró megköszönve a megjelentek szíves érdeklődését, a gyűlést berekesztette.”⁵²

A *Honti Lapok* 1917. április 14-én megjelent 15. számában *Erdélyi menekültjeinkért I. Fodor Vilmos dr. főszolgabírónak az ipolysági járásban általa szervezett segítőakciónál szóló beszámoló jelentése* címmel tették közzé a főszolgabíró által előterjesztett, az események időrendi sorrendjében leírt részletes, a 16., 17. és 18. számban még további 3 folytatásban közölt 4 részes beszámolójának első részét. Ebben részletesen szólt minden fontos mozzanatról, mint például a menekülés körülményeiről, illetve a helyi lakosság menekültek iránt tanúsított áldozatkészségéről, akik igyekeztek mindent megtenni annak érdekében, hogy új otthon teremtse a lakhelyüket elhagyni kényszerült erdélyieknek. Részletezte a menekültek fogadásának és étkeztetésének megszervezését, a lakosság ebben nyújtott segítségét s a lakások biztosítását a menekülteknek, illetve az orvosi ellátást és egyebeket.⁵³

Szeptember 5-én a főszolgabíró hivatalos felhívással fordult a járás községeihez, amelyben a menekültek részére pénzbeli és természetbeni adományok felajánlását kérte, s egyben megalakította a segítő hölgybizottságot. Nem csupán a járás területéről, hanem a vármegye több más járásából, de más vármegyéből, sőt a harctérről is küldtek tekintélyes adományokat. Összesen 9919 korona 62 fillér pénzbeli támogatás érkezett, és a természetbeni adományok mennyisége is figyelemre méltóan nagy volt.

A főszolgabírói hivatal minden téren, Ipolyságon és a vidéken egyaránt a menekültek segítségére volt, legyen szó a magánügyeik elintézéséről, a hozzátartozóik felkutatásáról, levelezésük lebonyolításáról stb. Munkát szereztek nekik, a felnőttek és gyerekek egyaránt ingyenes orvosi ellátásban részesültek (ingyen gyógyszerek és kórházi elhelyezés).⁵⁴

A segítő bizottság a belügyminiszter által az országos társadalmi adományokból gyűlt pénzből a felruházására szánt 3000 koronát cipők beszerzésére fordította, mivel a menekültek nagy része nem rendelkezett melegebb lábbelivel. Összesen 112 pár cipőt és 1 pár bakancsot vásároltak, azonban a belügyminiszter által juttatott összeget a helyi gyűjtésből 586 korona 54 fillérral kellett pótolni.⁵⁵

Mielőtt a menekültek útnak indultak hazafelé, a helyiek gondoskodtak róla, hogy az állomáson mindenki tejet, ennivalót és 4-5 napra való élelmiszert kapjon. A Csík megyei menekültek közül a jelentés idején még 28 személy tartózkodott a régióban, őket Szalatnyára és Egegre telepítették át, ahol munkát is biztosítottak számukra.⁵⁶

A főszolgabíró negatív jelenségekről is beszámolt. Tájékoztatása alapján akadtak olyan menekültek is, akik folyamatosan követelődtek, semmivel sem voltak megelégedve, s olyan személyek is akadtak, akik nem akartak dolgozni, néhányan a nekik juttatott

52 Erdélyi menekültjeinkért. *Honti Lapok*, 1917. április 7., 1. p.

53 *Honti Lapok*, 1917. április 14., 2. p. A beszámoló teljes szövegét lásd a Mellékletben!

54 *Honti Lapok*, 1917. április 21., 2. p. A beszámoló teljes szövegét lásd a Mellékletben!

55 *Honti Lapok*, 1917. április 28., 2. p.

56 Azzal kapcsolatban, hogy ezek a menekültek mikor tértek vissza otthonaikba, a *Honti Lapok*ban nem találtam információt.

cipőket azzal utasították vissza, hogy nem felel meg az ő ízlésüknek. Páran leszólták a helyiek által készített ételeket, sőt olyan esetek is előfordultak, hogy az ételt később az Ipoly folyóba dobták.

A főszolgabíró az alábbi mondatokkal zárta beszámolóját:

„Akciónk ezzel befejeződött, bevégeztük feladatunkat és iparkodtunk a vállalt kötelességnek megfelelni oly módon, amint ezt nemcsak hazafias érzésünk és bajba jutott polgártársaink iránti kötelességünk parancsolta, hanem úgy is, ahogyan ezt szerető szívünk sugallta. S a szeretet jól bevégzett munkájának tudatában nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk, hogy sikerült itt tartózkodásuk idejére elvesztett otthonuk helyett új otthonot teremteni részükre. Ebben a nagy munkában az oroszlátnész mindazokat illeti, akik adományaikkal, munkájukkal, segítségükkel lehetővé tették a segítő akciót, fogadják érte mindnyájan leghálásabb köszönetemet.”⁵⁷

Összegzés

Eddigi kutatásaim alapján úgy tűnik, hogy az első menekülteket szállító vonat a mai Szlovákia területén éppen Ipolyságra érkezett. Az erdélyi menekültekkel kapcsolatban megjelent cikkeknek – különösen a négy folytatásban közölt részletes ipolysági főszolgabírói jelentésnek köszönhetően átfogó képet kaphatunk az Ipolyságra és környékére érkezett erdélyiekkel kapcsolatban az érkezésüktől az elutazásukig. A lap a román betörés hírére követően folyamatosan beszámolt a történésekről, s a rendszeresen (hetente) megjelenő *Erdélyi menekültjeinkért* című rovatból a városban és az Ipolysági járás területén adakozó valamennyi személyről és adományaikról is tájékozódhatunk. A pénzádományokon kívül különböző élelmiszereket (tejet, kenyeret, babot, krumplit, káposztát, szalonnát, lisztet, zsírt stb.) ruhaneműeket, cipőt, háztartási felszereléseket és más szükségleti cikkeket, mint pl. tűzifa, szappan stb. is gyűjtöttek.

A segélyakciókba a társadalom széles rétegei bekapcsolódtak: az ipolysági hölgybizottság, a tanintézetek vezetői és a tantestületei, a tanfelügyelőség, az orvosi kar, az ipolysági kórház vezetősége, az egyház, a gyűjtéssel megbízott vidéki megbízottak, valamint Ipolyság és a járás valamennyi településének előljárói és képviselő-testületei is.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a menekültek érkezésekor, 1916 őszén már két éve folyt a háború, hatalmas áldozatokat követelve a hátszág lakosságától is. Néhány hónapra a háború kitörését követően folyamatosan adakozniuk kellett valamilyen célra. Eközben folyamatosan jelentős gondok voltak az élelmiszer-ellátásban, cipőhiány volt, folytak a különböző rekvirálások, s még sorolhatnánk tovább a háború okozta megélhetési és egyéb mindennapi nehézségeket. 1916 őszén már az ötödik hadikölcsönt hirdették meg, s a hadiárvák és -özvegyek száma is egyre növekedett. A felsoroltak fényében nagyra értékelhető az az áldozatkészség, amely a lakosság részéről a menekültek iránt megnyilvánult. A lakosság túlterheltségéről tanúskodnak a Fodor Vilmos ipolysági főszolgabíró beszámolójában leírtak is: „Miután a Pereszlénnyben, Honton, Tesmagon és Gyerken elhelyezett menekültek ezen községekben három hónapig nyertek lakást és ellátást, és a lakosság áldozatkészsége már igen nagy mértékben igénybe vettett, azon alkalmából, a midőn haza szállítás céljából Ipolyságra behoztattak, és bevagoníroz-

57 *Honti Lapok*, 1917. május 5., 1–2. p. A négyrészes beszámolót teljes terjedelmében lásd a Mellékletben!

tattak, de közbejött, felsőbb intézkedés folytán elszállításuk betiltatott, újból kivagonírozattak, már nem a fentjelzett 3 községbe küldettek vissza, hanem Drégelypalánkon, Ipolyhídvégen, és Ipolyvecén helyeztetek el, ahol éppen oly ellátásban részesítettek, mint előző lakhelyükön.”⁵⁸

Az 1916-ban az akkori Ipolysági járás területére érkezett 610 menekült tehát az alábbi 14 településen volt elhelyezve: Ipolyság, Drégelypalánk, Egeg, Gyerk Hont, Hontudvarnok, Ipolyhídvég, Ipolyvece, Ipolyvisk, Kemence, Pereszlény, Szalatnya, Tesmag és Tésa. Ezek közül ma Drégelypalánk, Hont, Ipolyvece, Kemence és Tésa Magyarországon található, a többi pedig Szlovákiában.⁵⁹ Fontos megjegyezni, hogy a mai Korponai járásban található Hontudvarnok⁶⁰ 1916-ban szlovák többségű település volt.

A menekültek társadalmi összetételéből és mentalitásbeli különbözőségéből adódóan akadtak bizonyos konfliktusok köztük és a helyiek között. Erre a főszoigabíró a jelentésében is kitért. Akadtak olyanok is, akik semmivel sem voltak megelégedve és dolgozni sem akartak. Bizonyos menekültek azért nem akarták elfogadni a nekik felajánlott lábbelit, mert nem tartották divatosnak (holott ebben az időben a cipőhiány általános volt), mások az ételt kritizálták, s akadtak olyanok is, akik a folyóba dobták, vagy a ruházatra kapott anyagból a legdrágább minőséget követelték. A főszoigabíró azonban megjegyezte, hogy ezek a sajnálatos jelenségek aránylag ritkán fordultak elő.⁶¹

Más lapokkal ellentétben a *Honti Lapok*ban nem közölték a menekülteket érintő rendeleteket és egyéb, kizárólag velük kapcsolatos információkat. Az illetékesek jól megszervezett, erdélyieket segítő hálózata alapján feltételezhetjük, hogy ezekről személyesen informálhatták őket. Hogy nem tették közzé a lapban, annak az lehetett az egyszerű oka, hogy nem tartották szükségesnek, mivel nem helyi lakosságra vonatkoztak a rendeletek.

A főszoigabíró említést tett róla, hogy karácsonyi ünnepségeket terveztek a menekülteknek, azonban erre csupán egy helyen került sor. Ennek okára a beszámolóból nem derül fény.

Annak ellenére, hogy erre vonatkozó utalást nem találunk, feltételezhető, hogy születtek barátságok a menekültek és a helyiek között mind a gyerekek, mind pedig a felnőttek esetében. Ugyancsak elképzelhető, hogy a közös háztartásban élő helyi és erdélyi asszonyok akár recepteket is cserélhettek, a gyerekek eltanulhatták egymás játékaikat stb.

Valószínűleg a szöveges folklór helyi hagyományaira is gyakorolt valamilyen hatást a több hónapos együttélés. Sajnos, ennek kiderítése ma már szinte lehetetlen vállalkozás. A különböző témák kutatásánál azonban nem szabad megfeledkeznünk erről sem.

A második világháború idején más nemzetiségű menekültekkel együtt szintén számos erdélyi is érkezett a mai Szlovákia magyarlakta településeire, ennek vizsgálata ugyancsak fontos lenne. Más témák kutatása során az is kiderült számomra, hogy akadtak olyan második világháborús erdélyi menekültek (is), akik nem tértek vissza

58 *Honti Lapok*, 1917. április 21., 2. p.

59 A települések elnevezésének szlovák megfelelője: Ipolyság (Šahy), Egeg (Hokovce), Gyerk,(Hrkovce), Ipolyhídvég (Ipeľské Predmostie), Ipolyvisk (Vyškovce nad Ipľom), Pereszlény (Preseľany nad Iplom), Szalatnya (Slatina), Tesmag (Tešmák).

60 Szlovák megfelelője Hontianske Dvorníky.

61 *Honti Lapok*, 1917. május 5., 2. p.

szülőföldjükre, hanem itt telepedtek le véglegesen (pl. Köbölkúton). Ez akár az első világháborúban menekült erdélyiek esetében (is) előfordulhatott. Mindenesetre – amint azt a *Honti Lapok*ban megjelent anyag is bizonyítja – a két világháború migrációs folyamatainak vizsgálata tájainkon (is) még nagyon sok lehetőséget rejt magában.

Irodalom

- Csóti Csaba 1999. Az 1916 évi román támadás menekültügyi következményei. *Regio*, 10. évf. 3–4 sz. 226–242. p.
- Galántai József 2001. *Magyarország az első világháborúban*. Budapest, Korona Kiadó.
- Kocsis Lajos 2003. Erdélyi menekültek Debrecenben 1916 őszén. http://eda.emer.ro/bitstream/handle/10598/25664/EM_2003_3-4_009_Kocsis_Lajos-Erdelyi_menekultek_Debrecenben_1916.pdf?sequence=1 (Letöltve: 2013. augusztus 25.)
- L. Juhász Ilona 2010. „*Neveitek e márványlapon*”. *A háború jelei*. Somorja, Fórum Ki-sebbségkutató Intézet.
- L. Juhász Ilona 2012. Erdélyi menekültek Kassán és környékén az első világhábo-rú idején (A korabeli sajtó tükrében). In Tóth Arnold (szerk.): *Néprajz – muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Viga Gyula tiszteletére*. Miskolc, Herman Ottó Múzeum, 387–406. p.
- Szabó Dániel (szerk.) 2009. *Az első világháború*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Sziji Jolán–Ravasz István (szerk.) 2000. *Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs*. Budapest, Petit Real Könyvkiadó.
- Veres Emese Gyöngyvér 2008. „*Mikor Oláhország háborút izene...*” A barcasági csángók kálváriája. Budapest, Barca Kiadó.

Melléklet

A bocskoros oláh bandita

Románia megüzente a háborút Magyarországnak és Ausztriának.

A hosszú vajúdsábról, mely ezt a megoldást megelőzte, megszületett a világháború legaljasabb és leggyalázatosabb hadüzenete. Romániának semmi oka és semmi joga nem volt, hogy bárminő követelést támasszon a monarchiával szemben, nemzeti aspirációi nem vezethették Magyaror-szág felé határait, a legkisebb józansággal mérlegelve a helyzetet, nem akarhatta az erdélyi Kár-pátokon túl kibővíteni, hiszen a közvetlen román szomszédságban jobbra színtiszta magyarság és a hazához hű száz népi lakik. Románia a nemzetiségi egység elve alapján inkább Arad- és Biharvármegyék egyes járásait követelhetette volna, semmint, hogy Marostorda és Szebenre vesse tekintetét.

De nem is fontos, hogy milyen nézőpontok vezették Romániát, amikor meg akarta okolni a had-üzenetet. A román népet két esztendő óta kápráztatja el és részegíti meg a rubel és próbálja lelke-síteni a nagyzási hóbort, mely a latin testvériségből született. Hiába voltak és vannak Romániának bölcs és higgadt államférfiai, akik tudták és hirdették, hogy Románia terjeszkedési vágyait csak Besszarábia felé elégítheti ki, és akik tudták és hirdették, hogy Romániának szigorú semlegesség-ben kell bevárnia a nagyhatalmak háborújának befejezését.

A mámor elvette az eszét ennek a szerencsétlen népnek, mely boldogan és gazdagon kerülhetett volna ki a világ borzalmas szerencsétlenségéből, mely büszke lehetett volna rá évszázadokon és évezredekén át, hogy vértelenül állta végig a népek nagy pusztulását.

Öngyilkos módra, minden előzetes tárgyalás nélkül, hátulról akarja belénk és szövetségeseinkbe döfni a kést Románia. Romániával katonai konvenciónk volt, szövetségünk volt, függetlenségét idős Andrássy Gyulának köszönheti, harminc esztendő óta a kettős monarchia még a széltől is védte Románia függetlenségi és gazdasági törekvéseit, s íme, most kitűnik, – amit mi különben már rég tudtunk – hogy kígyót melengettünk a szívünkön. Megismétlődött az olasz hitszegés, a világtörténelem legaljasabb politikai bűncselekménye. De most ne rekrimináljunk, hanem – fegyverre!

Fegyverre magyar! Istenbe és a magad erejébe vetett bizalommal vágj neki annak, akinél a kerek földön nagyobb ellenséged nincs, aki egy kanál vízben fojtaná meg a magyarságot, aki el akarja tőled venni Erdélyországot, s aki úr akar lenni fölötted – a Tiszáig. Úr fölötted az a Románia, fél-század előtt még a saruid szíját sem volt méltó megoldani, s aki minden valamire való kultúráját a tizenhetedik századbéli Erdélyországtól kapta.

Gránitba harap az, aki Erdélyország bérceibe harap, s ezt a gránitot – Károlyi Mihály szállóigéje szerint: magyar tigrisek fogják védelmezni. De nemcsak magyarok és székelyek: ott vannak már a határon nagyszövetségesünknek, Németországnak is a csapatai, s mivel már hetekkel ezelőtt tudtuk és biztosra vehettük az oláh árulást: Erdélyország határainak megerősítésére, csapatokkal való megrakására minden óvintézkedést megtettünk. Megtettünk nemcsak a védelemre, de ha szükség lesz rá: a támadásra is. Kötelességünk ezt az erdélyrészi magyarság teljes megnyugtató-sára hangsúlyozni, s az ország tudomására hozni.

Románia Oroszországgal szövetségbe támadt ránk, de az Al-Dunánál álló bolgár-német-török hadakkal együtt kooperálva, a két tűz közé fogott Romániát csakhamar le fogjuk verni és Romániát Szerbia sorsára foguk juttatni. Gyűlöljük a háborút, de ha már megtámadtatva el nem kerülhetjük: soha ilyen népszerű háborúja nem volt Magyarországnak, mint ez a háború!

Most majd megtudják Romániában is, hogy mi az a háború, megérik majd, hogy ömlik a vér, hogy pusztul az érték, hogyan születnek az árvák ezrei, tízezrei. A román asszonyok majd gyászba öltözhetnek, a bukaresti utcán, ahol mostanáig fényben és pompában fürdött minden, majd katonasapkás bénák koldulnak. A mi lelkesedésünkön, a végső győzelembe vetett hitünkön, erőnkön és összetartásunkon nem változtat a román hadüzenet, hogy egy ellenséggel több van, csak megszázsorozza elszántságunkat.

Különösen mi magyarok, akik annyit áldoztunk és annyit véreztünk már ebben a borzalmas szörnyűségben, valljuk és hirdetjük ezt dacosan felemelt fejjel, mert Románia elsősorban a mi ellenségünk, a mi külön ellenségünk, mely az Árpád hódította szent hazai földre sóvárog. Az északkeleti Kárpátokban oroszlánok viaskodtak és viaskodnak az oroszokkal, az erdélyi Kárpátokban oroszlánokat s tigriseket találnak magukkal szemközt a bocskoros latinság katonái. Ilyen harcot és ilyen hősokeket még nem látott a világ, mint aminővé a magyar elszántság most kimagaslik, ha hírlük és dicsőségünk óriási volt az egész világ előtt eddig is, most ragyogni fog a magyarság egész hősi múltja és megmutatja a jelennek, hogy apáink évezredekre szereztek ezt az országot és mi megvédjük és megtartjuk egy dicsőségben és boldog jövődönnek. A vérontás borzalmain keseregtünk, bár nem akartuk a háborút soha sem, irtóztunk borzalmaitól, melyeket ránkényszerítettek. Most megtanulunk igazán lelkesedni a háborúért, mert olyan aljasság és gyaláztatosság ellen kell harcolnunk, melyet csak tűzzel és vassal lehet elpusztítani.

(Honti Lapok, 1916. szeptember 2., 1. p.)

A közigazgatási tanács ülése

Vármegyénk közigazgatási bizottsága e hó 6-án draskóci és jordánföldi Ivánka István főispán elnöklése mellett rendes havi ülését tartotta meg.

A főispán az ülést következő mélyhatású beszéddel nyitotta meg:

Tekintetes közigazgatási bizottság!

Felocsúdvá végre az első kábulatból, mely lelkeinket az alávaló, alattomos román rabló-betörés hírére megszállotta, nagy nehezen helyreállt lelki egyensúllyal üdvözlöm szívesen a bizottság megjelent tisztelt tagjait, azon reményben, hogy érthető megdöbbenésünk, igazolt fölháborodásunk, a mélységes hazafiúi haragunk dacára, honpolgári kötelességünket e bizottságban is férfias nyugalommal s nem csökkent kötelességtudással fogjuk teljesíteni.

Nem e bizottság feladata a világháború eseményeit, bár a mi legsajátabb harcaink és küzdelmeink is legyenek azok, e helyütt tárgyalni. De meg nem állom, hogy mikor e vérlázító betörés, e hallatlan nemzetközi perfidia, ez elképzelhetetlen, érthetetlen becsapódás sikerének lesújtó hatása után mi, mint a megye atyjai először vagyunk így együtt, a történetek felett megbotránkozásunknak, elkeseredésünknek, de elszántságunknak is kifejezést ne adjak.

Nem azért, hogy a szájamból vett kócból tüzet okádjak az ellenségre, nem, hogy kézzel lábbal kritizáljak, mikor cselekedni kellene, avagy már is bűnbak-vadászatban leljem kedvemem, mikor az oláh medve még leterítetlen, nem azért, de, hogy e helyről felajánljam készségemet, s hiszem, tudom mindnyájunk készségét a haza védelmére. Ha kell, személyünk szerint is. „Életünket és vérünket a mi féltve féltet Erdélyünkért.”

„Vitam et sanguinem” a mi koronás kisdudunkért, melyet az anya Magyarország annyi szeretettel tart már ezredéve erős karján.

Hiszen tudom, hogy egy sincs közöttünk, aki, amint a haza, a király, a legfőbb hadúr szükségét látná, hogy minket is hadba szólítson, állásra és korra való tekintet nélkül ne sorakoznék a zászló alá, ne ragadna a kezébe a neki kiosztott fegyvert s a harc vonalban a neki kijelölt helyre ne menne, oda ne állana, ahol a rést testével, avagy hullájával neki kell kitöltenie. Addig azonban, míg a sor erre kerül, nekünk itt a helyünk. Itt is a hazát szolgáljuk, mikor e vármegye közigazgatásának intézésében mindenek dacára teljes nyugalommal és odaadással fáradunk.

S mikor ez alkalommal az ide menekült szerencsétlen erdélyi testvéreinket a vármegye nevében szíves látásunkról biztosítom, a közigazgatási bizottság ülését ezennel megnyitom.

Az elnöki megnyitó után az alispán és a szakreferensek adták elő jelentéseiket, melyeket a bizottság, miután különösebb intézkedést nem igényeltek, egyhangúlag tudomásul vett.

A teljes ülés után az albizottságok közül a gyámügyi föllebbviteli küldöttség és az adófelszámolási bizottság intézett el hatáskörébe utalt ügyeket.

(Honti Lapok, 1916. szeptember 9., 2. p.)

TOLLHEGGYEL c. rovat**Menekültek**

Egy szedett-vedett fáradt vonat érkezett ide, rajta ládák, kosarak és mindenféle holmi között sápadt és bús emberek kuporogtak. Az álmos, lemondó és szomorú és ijedt férfi, leány, asszony és gyerek szemek halványak voltak és kéklők mint az őszi virágok és könnyel teltek meg, mikor a sok embert meglátták, kik tele kézzel vártak reájuk. Sírtak, mert tudták, hogy megvigasztaltatnak. Sírtak, és szorongatták azt, amit magukkal hoztak, a ruhákat, az ágyneműeket, az anyák gyermekeiket s az egyik egy vasalót, semmi mást, csak egy vasalót, amit hirtelen menekülés közben felkapott s útközben nézett-nézett s szorongatott úgy, mintha az egész otthonát szorítaná a kebléhez. Mosolyogni lehet rajta, ha nem volna olyan igaz, annyira az élet, ha nem lenne oly keserű. Ezeknek a szavaiból, könnyeiből és sóhajaiból szedtem össze ezeket a sorokat...

...Azon az éjjelen felbűgött a kürt és a trombiták rikoltoztak, aztán a lámpák, gyertyák gyúltak fel s arany fényük emberi árnyak kékjére s arcok sápadtságára hullott és olyan szomorú szemekre, amilyenekről Dante irt. Mindenütt futni kezdtek, apró és nagy, ifjú és öreg emberi árnyak itt-ott, akiknek nem volt ideje már a ruhát is magukra kapni, s sötétben is átféherlők. Futottak mind-mind előre, mert hátul, honnan az éjszakai tolvaj jött, már csillogott a tűz a hegyek sötétjében. A szaladás zaja, a rohanás robaja s a sírás zenéje úgy vegyült össze, úgy szólt, mint az erdőzúgás vihar idején, s mint félfő madár szállt fel belőle itt is ott is egy-egy sóhajtás. S egy vonat sípolt folyton s oly panaszosan, mintha értené is az emberiség nyomorúságát. Odarohantak, arra kapaszkodtak fel, mint vízbefúlt hangyaboly, a vonat még egyet rikoltott, s az is futni kezdett onnan neki a sötétnek. Volt, aki még egyszer visszanézett, volt, aki nem tudott visszanézni, csak lehullott valamire s oly furcsán nyöszörgött, hogy a síró gyerekek elhallgattak és rábámultak.

Már reggel lett és újra este s a vonat egyre futott velük tovább-tovább. Ők csak ültek, s hallgattak oly furcsa hallgatással, mint amilyenell a börtönök mélyén a rabok hallgatnak. Észre sem vették, hogy elmaradtak már a hegyek is s nagy, szép síkságokra értek, melyen annyi napfény, mint nálunk sosem. Később egy kanyargós ezüst vízhez jutottak, valaki halkan mondta: a Tisza – s meg sem mozdították a fejüket, pedig mennyire vágytak azelőtt utána. Csak egy kisgyerek mosolygott a nagy vízre, s azt mondta: Nini! – de az anyja elhúzta, mintha fájna neki a gyerek mosolya, mint szegényes ruhákon egy finom, drága ékszer régi szép napok egyetlen emléke.

Csak Budapest közelében engedett kicsit a bánatuk, itt megtisztították a gyerekek piszkos, sápadt arcát, letörölték a szemeiket s finom reménykedéssel tekintettek kifele, ahonnan eléjük szivárványolt a magyar főváros – de senki se várta őket. Először hinni sem akarták, mert ajkukon volt már szó:

– Itt vagyunk, messziről jöttünk, nem jöttünk, futottunk, mind magyarok és mind hajléktalanok, szomorúak és betegek, oly bizalommal jöttünk ide, annyi könnyel, amit itt akarunk elsírni, hogy vigasztalhatatok.

De nem mondtak semmit, csak sóhajtottak s leültek a kövekre, melyek hidegek voltak, mint az ősz, a gyerekeket oda vonták az ölükbe s haza gondoltak, arra, hogy hogyan csodálkozhattak otthon a muskátlik, mikor reggel látták, hogy senki sincs, aki megöntözze őket, aki megcirógassa.

X

Milyen szép az ősz, a levelek még zöldek, s csak itt-ott van köztük egy-egy sárga, mintha félne, mintha nem merne mutatkozni s halkan azt mondaná: Bocsánat, hogy itt vagyok. Gyerünk, nézzük a fák sárga hervadását, a levelek aranyra válását, mint ha egy mesebeli tündér érintené varázs vesszejével. Oly szép ez, oly gyönyörű. S a tenger, a tó, az ég, a hold, a csillag, a virág, a hó, a mosoly, a dal, a szeretet, mennyi szépség van a világon. S miért sírnak ezek az emberek, s mért kell futniok onnan, ahol oly jó volt összebújni, s kibámulni, az életre, a rózsára s a téli hófehér lepkéire. S mért törnek ránk vad, idegen emberek s mért akarják elvenni Brassót, Nagyszebent, Kolozsvárt, mely, mint egy írőember írja, olyan mint a bepréselt virág az imádságos könyvben, olyan nekünk. S miért bántanak minket annyian, akik sosem bántottunk senkit. Mért vagyunk oly egyedül a világon, pedig mennyien tudnának szeretni, ha a szívünkbe látnának, ha megértenének.

Magyarok – olyan ez a szó, mint egy virág neve amit úgy hívnak árvácska.

Kedves finom szép virág, de olyan elhagyatott, mindnek olyan szomorú még a mosolygása is.

X

Ide jegyzek, egy kis képet, kissé benne van a jövő s a vigasztalás – Egy kis leányról szól s egy kis fiúról, akik menekültek s ide jöttek. A leánynak tele van a szeme könnyel, az édes anyja mesélte el, hogy miért. A menekülés előtti napokban volt a kislány születésnapja s egy babát kapott ajándékba. Nem volt az egész városba szebb baba. Szőke volt és finom, a szeme nefelejcsből, a szeme rózsaszín, mint egy kis hercegkisasszonyé s már oly régen vágyott rá. Egész nap fésűlgette, csókolgatta s este maga mellé fektette. Éjjel menekülni kellett, s a nefelejs szemű baba – istenem – ott maradt, ott az ágyban egyedül. Most azt siratja.

Feri kis fiú ránéz, s azt mondja:

– Ne sírj Mariska, én elmegyek érte.

A kis leány félénken rá néz:

– Elhozod?

– Én elhozom, mondja a fiú, elkergetem a csúnyákat s elhozom a babádat.

És az édesanyja hozzá teszi: – addig írhat sz neki levelet.

S a kisleány megírja neki a levelet:

– Kedves Baba! Vigyázz magadra és jól viseld magad és ne félj a csúnya oláh katonáktól, ha jó leszel nem bántanak. Tudod, hogy én szeretlek, csak várj szépen és ne félj, a Feri megígérte, hogy elkergeti őket s akkor nem sokára visszajövök és újra jó lesz...

S Feri, aki lehet vagy hat éves, helyeslőleg bólint a fejével.

Rp.

(Honti Lapok, 1916. szeptember 9., 2. p.)

A hétről.

Szeptember 1.

Erdélyi menekültek Hontban.

Az Erdélybe orvul betört oláh csordák elől menekült erdélyiek egy csoportja a belügyminiszter távirati intézkedésére vármegyénkben nyert elhelyezést és pedig egyelőre Ipolyságon és Korponán. Elhelyezésükre és ellátásuk biztosítására az előljáróságtól és a helyi társadalomtól egy szűkebb bizottság létesült, élén Fodor Vilmos dr. főszolgabíróval, ki helyes gyakorlati érzékkel és lelkes odaadással tette lehetővé, hogy a társadalom nemes szívé támogatásával a tűzhelyüktől elszakadt erdélyi testvéreink öt napi keserű, s örök emlékezetű kálváriajárás után nálunk új meleg otthonra találjanak.

E hó 2-án délben egy órakerkezett egyenest Brassóból a máv mozdonyával a brassói helyi érdekű vasút apró kocsijaiból összeállított vonat, melyet Scholtz Károly üzletvezető főmérnök vezetett, ki Brassóból Ipolysáig a vonat mozdonyán, a gépész oldalán tette meg fáradságos útját.

Az érkező vonatot már készen várta a nagyrészt Vörös Kereszt önkéntes ápolónőiből alakult hölgybizottság, élén Fodor Vilmos drné főszolgabírónéval, készen tartva a menekülők első éhcsillapítására szolgáló étel és italnemüket. A hölgybizottság sorában voltak Draskóczy Jenőné és Margit, Schiller Irma, Zmeskall Györgyné, Szabados Zsigmondné, Tölggyessy Ferencné drné, Huber Emmi, Kinszky Józsefné, Adler Sándorné, Halász Sándorné, özv. Komáromi Ferencné, Műhstein Gáborné, Hercz Adolfné, Eichenvald Laura, Váradi Jakabné, drné és sokan mások.

Megkapó látvány volt, mikor a vonatból kiözönlött mintegy negyven főnyi gyereksereget a hölgyek kávéval, kaláccsal, gyümölcssel és sok nyalánksággal elhalmozták, míg a férfiak közt teát és szivart osztottak szét. A mintegy másfélszáz főnyi, Sepsiszentgyörgy, Bácsfalu és Hosszúfaluból menekült, nagyrészt vasutasok és hozzátartozóikból álló tömeget nagy közönség kísérte a Wolnerszállóba, ahol terített asztal várta. Öt napi fáradalom után új otthonukban az volt az első családi jellegű meleg étkezésük.

Ezután a menekülteket nagy hatósági gondossággal előkészített elhelyezése következett a magánosok által önként felajánlott lakásokban, s a vasúttól egész napon szállították a menekülteket szegényes, hiányos motyóit, mit nagy fejvesztettség közben össze tudtak kapkodni. Akadt közte baromfi és sertés is.

Este fél kilenckor érkezett meg a menekülők második vonata. Az utazásban eltörődött menekülőket, különösen a nőket és gyermekeket kávéval és teával látták le. Saját kívánságukra az éjszakát a vasúti kocsikban töltötték, meleg reggeli után azok egy részét, körülbelül 138 egyént Korponára továbbítottak.

Ipolyságon néhány híján 200 menekülő nyert ideiglenes új otthont. Ellátásuk hatóságilag van szervezve, különösen a teljesen ellátatlanok megélhetésének biztosítása. A belügyminiszter ugyan utalványozott egyelőre 50 000 korona segédelmet, de ez korántsem elegendő.

Fodor Vilmos dr. főszolgabíró lelkes hangú felhívást intézett Ipolyság és járása közönségéhez, hogy ők, kik a háború megpróbáltatásait nem ismerik, kiket a mindenható megóvott eddig a háború által előidézett nyomorúságtól, testi és lelki szenvedéstől, emberbaráti és hazafias kötelességeiket menekült véreink támogatása körül atyafiságos szeretettel teljesítsék.

A felhívás bizonyára nem fog célt téveszteni. Meg fog mozdulni megveszerte az emberszeretet, s menekült véreink fájdalmas népvándorlása kiváltja mindenkiben a hazafias érzést és telhetőleg adakozni fog.

Szükség van pénzre, ruhára, élelmiszerre, berendezési tárgyakra, házi eszközökre és a gyermekeknek, kik az ipolysági óvóba és elemi iskolába fognak járni, tankönyvekre, miegymásra.

A szeretet adományokat a főszolgabírói hivatal veszi át naponta d. e. 10 és 11 óra közt, azokat nyilvántartja és eljuttatja oda, ahol arra valóban szükség van. A már eddig befolyt és ezután beérkező mindennemű szeretet adományokat feltüntetendő nyilvános kimutatásokat a Honti Lapok ezután hétről-hétre közölni fogja.

(Honti Lapok, 1916. szeptember 9., 2–3. p.)

A hétről rovatban:

Szeptember 15.

Földes Zoltán:

Menekültek

Fejünkön töviskoronával
Bús-epedőn, bolyongva járunk,
S míg kőre hajtjuk a fejünket,
Csak addig, pihenünk meg,
Míg az édes otthon az álmunk...

A ház, amelyben fecskecsalád,
Csicsergő had, röpdösve szálldos,
Amelyre Isten fénye ragyog,
Édesanyáknak szíve dobog, –
A ház ismét oly glóriás most...

Az álom csak vagyunk ma
S a Golgota-út siráma kísér.
Húzzuk igánkat, a hontalanok,
De hisszük: a jajjunk mennybe hatott.
S szent hajnalodásnak pírja a vér...

Fejünkön töviskoronával
Bús-epedőn, bolyongva járunk,
S míg kőre hajtjuk a fejünket,
Csak addig, addig pihenünk meg,
Míg az édes otthon az álmunk.

(Honti Lapok, 1916. szeptember 16., 2. p.)

Bukarest a mienk.

Felsőbb intézkedésre e hó 7-én délben 12 és 1 óra között Bukarest és Ploesti elfoglalásának öröme az egész országban megkonduktak a harangok.

Legyen hangos az örömtől minden magyar hajlék, gyúljon ki a gyönyörűség tüze a szemekben és dobogjon fel minden szív a büszkeségtől és kielégültségtől. Ellenségeink legutolsója, a legvadabb és legaljasabb, a ki hullarablásra indult s békés falvainkba orvul betört, mint az éhes farkas, fején találva vonaglik győztes lábaink alatt. A fiók Páris, minden románnak büszkesége, a bojár gyönyörök tanyája, a vidámságok és züllések városa, Bukarest elesett.

Nem ezt, épp az ellenkezőjét álmodták az árulók. Budapestre, a magyar szent birodalom ragyogó székesfővárosába akartak bevonulni, román és kozák világot vágytak csinálni itt. Hogy hencegtek, hogy ittasdtek meg hóbortos ábrándjaiktól, a mikor az első orvtámadás sikerült az erdélyi széleken.

S mily rövid volt a mámor! Mintha tegnap történt volna, a brassói vereség, Tutra kan és Szilisztria eleste, Csernavoda és Konstanza elfoglalása, kiűzetésük a szorosokon át, végigkergettetésük a román síkföldön, s most Bukarest eleste, a biztos és halálos tördőfés az áruló szívébe.

Gyönyörű nap ez nekünk az igazság, a becsület diadalának napja. S nincs okunk tagadni, hogy a kielégített bosszúérzet dagasztja keblünket. Vámpírmódra leskelődött reánk a muszka zsoldba szegődött Bratianu, hogy kiszívja ereinkből a vért, csontjainkból a velőt, a mikor letörőben leszünk. Könnyű, olcsó zsákmányra számítottak: esküt tettek volna az orosz segítség ellenállhatatlan erejére s az antánt végső diadalának szánták a maguk árulását. S mind e bizonyosságok szétmállottak már az első hetekben, a mikor a magyar, osztrák, német, bolgár és török oroszlanok hatalmas csapásai kezdték leteríteni őket. Hol maradtak a cári hadak? Hol az antánt szent fogadkozásai és ígéretei? A cár seregei együtt szenvedik a vereséget és szégyent a románokkal, s ha a közös balsors enyhíti a fájdalmat, legyen részük mindvégig – az ilyen enyhülésben.

Bukarest eleste megrendítő hatással lesz az antánt országaiban. A román főváros az ellenség kezében. Vereségét, szégyenét jelenti annak a politikának, mely úgy szerzi szövetségeseit, hogy hazug ígérekkel bolondítja, hazug ürüggyel becstelenségekre csábítja s aztán veszni engedi őket. Az a pokoli diplomácia, mely ingerli a falánságot s idegen országokból véres cafatokat akar letépni, hogy azt kielégítse, újra és már hányadszor csődöt mondott. Románia is oda fog kerülni a kis népek pellengéjére, örök intelműl, hogy a nagyok hízelkedése álnok, hogy uszításaik mögött becstelen önzés és áradozó szavaik mögött gyilkos méreg lappang.

Tudjuk, Bukarest eleste még nem a végső diadal. De a fején talált ellenség már vergődik s szívében a félelem, lelkeében a kétségbeesés és önvád mardosását érzi. Hőseinket pedig a nagyszerű siker lelkesíti újabb győzelmekre, s kitartásuk és önfeláldozásuk nem lankad mindaddig, míg a mi legigazabb, legközvetlenebb, legvéresebb ősellenségünk végleg porba tiporva nem hever lábainknál. Ha valamelyike az ostoba és meggondolatlan kis államoknak megérdemelte a szörnyű bűnhődést, a román az mindenkifölött. Élhetett volna nyugodtan, meghízhatott volna a háborús konjunktúráktól s megmenthette volna legalább a tisztesség látszatát. Nem akart becsületes lenni, mert rablóösztoneit nem tudta fékezni a mikor úgy hitte, hogy gyengék leszünk az önvédelemre. Mit adna ma a furfangos Bratianu, mit a pipogya Ferdinánd, ha visszacsinálhatnák a gázságot, melyet három hónap alatt elkövettek!

(Honti Lapok, 1916. december 9., 1–2. p.)

Erdélyi menekültjeinkért – I.**Fodor Vilmos dr. főszo l g a b í r ó n a k a z i p o l y s á g í j á r á s b a n á l t a l a s z e r v e z e t t s e g í t ő a k c i ó r ó l s z ó l ó b e s z á m o l ó j e l e n t é s e .**

1916. évi augusztusi hó vége felé Románia hitszegése folytán bekövetkezett az erdélyi betörés, aminek következtében a román határral szomszédos vármegyék lakossága mindenét otthagya menekülni volt kénytelen, ezen menekülési kényszer oly váratlanul következett be, hogy az érde-

kelt lakosság még a legszükségesebbeket sem vihette magával és kénytelen volt úgy, ahogy a menekülésre vonatkozó parancs érte, igen sok esetben még a szükséges ruházat és élelem nélkül is, mindenét hátrahagyva, vasúton, kocsin vagy gyalogszerrel otthonát otthagyni, hogy magyarországi testvéreinek szeretetére bízva magát, ideiglenesen új hazát keressen és megélhetését, valamint életét biztosítsa.

Szegény menekülők a testvéri szeretetbe helyezett reményükben nem is csalatkoztak, a román betörés által érintett területek hatóságai és lakossága a szerencsétlenségben velük együtt érezve és sem anyagi, sem fizikai fáradságot nem kímélve a szeretet melegének oly nagy mértékével fogadták és árasztották el a hontalanná váltakat mindjárt megérkezésük pillanatától kezdve, hogy sikerült velük a kiállott izgalmakat, fáradsalmakat és megpróbáltatásokat feledtetni, és részükre ha csak ideiglenesen is, elveszett otthonuk helyét egy másikat teremteni.

Hontvármegye területén legelsőbbben Brassó-Háromszéki H É vasút alkalmazottai üzletvezetőségükkel együtt érkeztek saját 2 külön vonatjukkal.

A menekülők érkezéséről az értesítést 1916. Szeptember hó 2-án a reggeli órákban vettem azzal, hogy a menekülteket hozó első külön vonat még aznap délben fog az ipolysági állomásra beérkezni.

Az idő rövid volt, hogy azonban a menekülők mégis kellő fogadtatásban, ellátásban és megfelelő elhelyezésben részesülhessenek, haladéktalanul értesítettem az ipolysági hölgyközönség néhány lelkes tagját és a Vörös-keresztes ápolónőket, közölve velük a menekülők érkezésének idejét, és felkértem őket, hogy a menekülők ellátása céljából mindenki hozzon magával otthonról élelmiszert, a gyermekek részére tejet és kávé, hogy mindjárt a megérkezés után még a vasúti állomáson megvendéghelhesük őket, mely alkalomra az ipolysági Schmidl és társa féle marhaszállító cég szíves volt tejet a rendelkezésemre bocsájtani. Egyben haladéktalanul összeírtam Ipolyságon az üres lakásokat és felkértem azok tulajdonosait, hogy a náluk elhelyezendő menekültek részére a lakásokat díjtalanul engedjék át, a menekülőket fogadják szívesen és testvéri szeretettel segítsék át őket a megérkezés és elhelyezés első nehézségein.

Jóval a külön vonat beérkezése előtt hivatalos személyzetével és a községi előljárással megjelentünk a vasúti állomáson, a felkért hölgyek is mindnyájan pontosan ott voltak, magukkal hozva az első megvendégléshez szükséges élelmiszert, és nyomban – időközben tájékozódást szerezvén a menekülők számáról, társadalmi állásáról és rendes életmódjukról –, a községi előljárással egyetemben elkészítettük a beosztási és elhelyezési tervezetet úgy, hogy amidőn a külön vonat déli 1 órakor befutott, a szükséges élelem a vasúti állomáson már készen várta őket és elhelyezésük külön-külön lakásokban biztosíva volt.

A fogadtatásnál segítségemre voltak a megjelent hölgyeken és előljárási tagokon kívül a helybeli tanintézetek tantestületei is.

Megérkezés után nyomban összeírtuk őket, lakásaikba beosztottuk, és ezután a vasútállomáson megvendégleltük, orvosilag megvizsgáltattuk és a betegek és gyengélkedők a helybeli kórházban elhelyeztettek.

Délután 2 óra mindnyájan ki voltak vagonírozva és ezután az egyik ipolysági vendéglőben rendes ebédet kaptak.

A délután folyamán a kirendelt kocsikkal mindenkit a kijelölt lakásokba szállítottunk és intézkedés történt az iránt, hogy addig, amíg berendezkedhetnek és élelmezésük a rendes kerékvágásba jön, vendéglői úton kapjanak mindnyájan reggelit, ebédet és vacsorát.

Szeptember hó 3-án a délelőtti folyamán értesítés jött a vasúttól, hogy a menekülőket hozó második külön vonat, amely legnagyobb részint szintén vasutasokat hozott, aznap a délutáni órákban fog beérkezni és este 8 órakor tényleg be is jött.

Ezeket éppen oly módon és szeretettel fogadtuk, mint az elsőket, gondoskodtunk róla, hogy megérkezésük után nyomban összeírassanak, orvosilag megvizsgáltassanak, a betegek a helyi kórházban elhelyeztessenek, és mindnyájan a vasútnál vacsorában részesítenek.

Mivel az első ízben jött menekültek száma oly nagy volt, hogy Ipolyságon többet elhelyezni nem le-

hetett, intézkedtem az iránt, hogy ezen második külön vonattal jött menekülők – akik az éjszakát saját kívánságukhoz képest a vasúti kocsikban töltötték el –, megfelelő elhelyeztetés és ellátás céljából Korponára irányíttassanak.

A korponai polgármesterrel szeptember 4-én érintkezésbe lépve, miután a szükséges megállapodások létesítettek, ezen a második külön vonattal jött menekülők szeptember 4-én a reggeli vonattal Korponára irányítottak, ahova délben megérkezvén megfelelő fogadtatásban és ellátásban részesítették.

(Folytatjuk)

(Honti Lapok, 1917. április 14., 2. p.)

Erdélyi menekültjeinkért – II.

Fodor Vilmos dr. főszolgabírónak az ipolysági járásban általa szervezett segítőakcióról szóló beszámoló jelentése

Érkeztek még ezeken kívül is járásom területére erdélyi menekülők, akik nagyobb része Ipolyságon talált elhelyezést és ellátást, néhányan pedig Ipolyvisk és Tésa községben lettek elhelyezve, úgyszintén Szalatnya községben is, egy nagyobb csoportjuk pedig, mely szeptember második felében jött, Hontudvarnok községben lett elhelyezve és az ipolysági menekültekkel hasonló bánásmódban részesültek.

Mindezen eddig felsorolt menekültek önkéntes, nem hatóságilag ide utalt menekülők voltak.

Miután közel volt a valószínűség ahhoz, hogy még több menekültöt kapunk, összes községeimben összeírtam az üres lakásokat, egyes szobákat és tömeglakásokul alkalmas helyiségeket, szerveztem a fogadóbiztosításokat, biztosítottam a vasúttól való befuvarozáshoz szükséges kocsikat azon célzattal, hogy amennyiben újabb menekültek jönnének, ezek fogadása, ellátása és elhelyezése is biztosítható legyen, szem előtt tartván mindenkor azt, hogy a menekülők ne tömeglakásokban, hanem családonkint elkülönítve, külön lakásokban nyerjenek elhelyezést és hogy járásom közönsége élelmiszerek adományozásával segítse megélhetésük megkönnyítését.

A hatóságilag a vármegye területére utalt erdélyi menekülők október hó 11-én érkeztek külön vonattal az ipolysági vasúttállomásra, megelőzőleg megtörténtek a szükséges intézkedések az irányban, hogy ezen menekülők közül az ipolysági járásra eső rész új lakóhelyen megfelelő lakást és élelmezést kapjon, hogy egy községből valók egy községben helyeztessenek el és hogy a szükséges fuvarok, amelyekkel Ipolyságról szét lesznek szállítva, a kellő időre rendelkezésre álljanak. A menekülők a déli órákban érkeztek meg, szétosztattak általam Gyerk, Pereszlény, Hont és Tesmag községeiben, nyomban kocsira rakattak és délután 5 órakor már új otthonukban voltak, ahol a lakosság részéről szívélyes fogadtatásban részesítették és a szükséges élelemmel ellátattak.

Ipolyságon 334, Szalatnyán 4, Hontudvarnokon 18, Ipolyvisken 2, Tésán 6, Tesmagon 64, Honton 64, Pereszlényben 79, Gyerken 38, Kemencén 1 menekülő – összesen 610 – helyzetetett ily formán el.

Miután a Pereszlényben, Honton, Tesmagon és Gyerken elhelyezett menekültek ezen községekben három hónapig nyertek lakást és ellátást, és a lakosság áldozatkészsége már igen nagy mértékben igénybe vétetett, azon alkalmából, a midőn haza szállítás céljából Ipolyságra behozattak, és bevagonírozattak, de közbejött, felsőbb intézkedés folytán elszállításuk betiltatott, újból kivagonírozattak, már nem a fentjelzett 3 községbe küldettek vissza, hanem Drégelypalánkon, Ipolyhídvégen, és Ipolyvecén helyeztettek el, ahol éppen oly ellátásban részesítették, mint előző lakhelyükön.

1916 évi szeptember hó 5-én 4695.1916. szám alatt felhívást bocsájtottam ki járásom községeihez, melyben a menekültek részére úgy pénzbeni mint természetbeni adományok felajánlását kértem, s hivatalosan is folyamatba tettem a gyűjtést, és megalakítottam a segítő hölgybizottságot. A járás közönségének szíve megmozdult, mindenki úgy az egyesek, mint a testületek és intéze-

tek egymással versenyezve juttatták el hivatalomhoz adományait, úgy hogy a gyűjtés, amelyet vármegyénk főispánja volt szíves megnyitni, igen szép eredménnyel járt. Kérő szavam azonban járásom határain túl is visszhangra talált és a vármegye több járásaiból, idegen vármegyékből, sőt a harctérről is érkeztek hozzám tekintélyes adományok, a járás tisztikara pedig fáradságot nem kímélő buzgósággal segített a gyűjtés nehéz munkájában.

1916. évi szeptember hó 12-ére Ipolyságon a városháza termében összehívtam Ipolyság hölgyközönségét és a menekülők ügyei iránt érdeklődőket, az ezen alkalomból megtartott gyűlésen, amelyen Ipolyság színejeva részt vett, megalakult a hölgybizottság, megbeszéltük, az Ipolyságon rendezendő gyűjtést és megosztva a menekülők gondozásával járó teendőket, az ezek ellátásával megbízott albizottságokat megválasztottuk és az erről értesítést a Honti Lapok 1916. évi szeptember hó 16-án megjelent 38 számában közzétettük.

A gyűjtés Ipolyságon is igen szép eredménnyel végződött.

A Hontudvarnokon elhelyezett menekülők gondozását és felügyeletét Krupecz Istvánné úrnő és Krupecz István alesperes, a Gyerken elhelyezettekét Kovács Pál esperes plébános, Pereszlényben Ettenberger Sándor tanító, Honton Siposs Jenő tanító, Tesmagon Styaszni Gyula tanító volt szíves elvállalni és mindvégig a legnagyobb buzgósággal teljesíteni.

A gyűjtésből befolyt pénzbeli és természetbeni adományok a Honti Lapokban nyilvánosan nyugtáztattak.

A gyűjtés eredménye volt: 9919 korona 62 fillér pénz, tej 1999 liter, bab 20 és 3/4 zsák és 465 kg és 124 és 1/2 liter lencse, 22 kg, tojás 85 drb, borsó 60 kg, liszt 2 és 1/2 zsák és 12 szakajtó, hús 1 szarvas, kenyér 76 drb, cukor 5 kg, rum 1 üveg, tea 1/4 kg, sárgarépa 1 zsák, káposzta 143 fej, paradicsom 3 kosár, mák 10 és 1/2 liter, gríz 11 kg, hagyma 36 kg, krumpli 2 szekér és 156 és 1/2 zsák, gabona 10 mm és 24 és 1/2 zsák, szalonna 3 kg, takarmányrépa 120 drb, tök 218 drb, tűzifa 2 és 1/2 öl és 3 szekér és 6 szekér rőzse, mindenféle ruhanemű összesen 772 drb, konyha és házi szerek 45 drb, nyomtatványok. Ezenkívül kaptak a menekülők közvetlenül a közönségtől is mindenféle ruházati, élelmi és háztartásbeli cikkeket.

A főszolgabírói hivatalban a menekültek részére tudakozó irodát létesítettünk, segítségükre voltunk magánügyeik elintézésében, szétszórt hozzátartozóik felkutatásában, levelezésük lebonyolításában, otthon maradt családtagjaikról és vagyonukról való értesítés szerzésében, keretünk részükre munkaalkalmakat, közbenjártunk a vasutaknál való alkalmaztatásuk tárgyában, beosztottuk és elhelyeztük őket munkába, gondoskodtunk, hogy gyermekeik mind beíressanak iskolába s tan-könyvekkel láttassanak el és hogy úgy a felnőttek, mind különösen a gyermekek ingyenes orvosi segítségben, gyógyszerekben s korházi elhelyezésben részesüljenek, mindezekben úgy a helybeli tanintézetek vezetői mint az orvosi kar, amely vállalta az ingyenes gyógykezelést, és a kórház igazgatósága a legnagyobb előzékenységgel a kezünkre járt. A könyvelést, nyilvántartást és az ezzel járó igen sok munkát Schiller Irma igazgatónő volt szíves időt s fáradságot nem kímélve végezni.

A kiküldött hölgyek s jó magam is hetenként egyszer meglátogattunk minden egyes menekült otthonában, meggyőződést szereztünk arról, hogy el vannak-e kellően helyezve, megfelelő-e egészségügyi viszonyaik, van-e elegendő ruházat, élelmiszer, járnak-e a gyermekek iskolába, a felnőttek munkába s a leadott észleletek alapján nyomban megtörténtek a szükséges lépések a hiányok megszüntetése iránt.

Hasonló eljárás lett követve a vidéken elhelyezett menekülők érdekében is, ahol ezen teendők ellátásában a jegyzőkön kívül a bírák, a lelkesek és tanítók fejtettek ki nagy buzgalmat.

A menekülők ellátására három forrás állott rendelkezésemre, u. m. a belügyminiszter által vármegyénk alispánjának kérelmére engedélyezett összeg, az országos társadalmi adományokból származó s ugyancsak a belügyminiszter által az alispán útján hozzám juttatott pénz, és az általam folyamatba tett gyűjtésből befolyt pénzbeli és természetbeni adományok.

A belügyminiszter által a vármegye alispánja útján rendelkezésemre bocsájtott összesen 21 000 korona, ezen pénzből fizettettek a napi egy koronás segélyek, és fedeztettek élelmi és elsőrendű szükségleti cikkek is kis részben. A hetenként 1 napon hétfőn délelőtt hivatalomban a hölgybi-

zottság erre kijelölt 3-4 tagjának jelenlétében fizetési jegyzék illetően elismervények mellett lettek kifizetve, a vidéken elhelyezett menekülők részére pedig postautalványon küldettek el vagy az illető közjegyzőhöz vagy a községben levő megbízotthoz. Az első ezen célra szolgáló összeget szeptember 9-én vettem kézhez és összesen 19 962 korona 34 fillér fizettetett ki, még pedig úgy a napi segélyek, címén, mint élelmezésre, kosztra, kenyérrre, cukorra, petróleumra, zsírra, lisztre, tejre, kenyérsütésre, cipőkre, ruhaneműekre, sertésoltó anyagra, konyhaszerekre, háztartási cikkekre, cipőjavításokra, cipőbőr, talp, stb-re, tifusz elleni oltóanyag stb.

(folytatjuk)

(Honti Lapok, 1917. április 21., 2. p.)

Erdélyi menekültjeinkért – III.

Fodor Vilmos dr. főszolgabírónak az ipolysági járásban általa szervezett segítőakcióról szóló beszámoló jelentése

A vármegye alispánja a belügyminiszter által az országos társadalmi adományokból begyűlt pénzből a menekülők felruházására 3000 koronát juttatott hivatalomhoz, mivel a pénz beérkeztekor az idő már hidegre fordult s a menekülők különösen a nők és gyermekek – hisz ezek voltak legnagyobb részét – igen nagy lábbeli hiányban szenvedtek, elhatároztam, hogy ezen pénzen cipőket szerzünk be. Be is szereztetett és kiosztott szeptember hó 30-án 54 pár cipő, október 5-én 1 pár bakancs, október 6-án 58 pár cipő, de ezen legutolsó beszerzésnél már a társadalmi gyűjtésből kellett 586 korona 54 fillért pótolnom, mert a 3000 koronából nem futotta. Az erre vonatkozó számadások felülvizsgáltattak, s a vármegye alispánjához felterjesztettek.

A társadalmi gyűjtés céljára számozott s általam láttamozott gyűjtőleveket bocsájtottam ki s ezeket elküldöttem mindenhová, ahol csak remélhettem, hogy kérés szóm meghallgatásra talál. Kiadtam járásom jegyzői karának, a lelkészeknek, tanítóknak, Ipolyságon pedig a házról-házra való gyűjtés eszközlésére felkért hölgyeknek. Gyűjtöttünk pénzt, elsődrendű élelmi és éleltszükségleti cikkeket. A gyűjtés eredményét már fentebb részleteztem. Ezen adományokból adatott pénzbeli segély szereztetett s osztatott ki állati takarmány, cipők, férfi, női és gyermek felső ruhára való anyag, kész férfi női s gyermeköltönyök, férfi, női és gyermek fehérneműre való anyag, kész trikó ingek s nadrágok, a lábbelikre talpvédők, cipőtalp, kendők, harisnyák, sapkák, kalapok, orvosi szerek, cipőre való bőrök s a cipőkészítéshez szükséges anyagok, élelmszerek, cukor, petróleum, adatott az elutazóknak útra való élelem, eszközlötték cipő javítások, készítették új cipők, szappan, tűzifa, szén, zsír, háztartási kellékek, edények, evőeszközök, dobkályhák stb. stb., szóval mindaz a mire a messze idegenből ideszakadt s mindenüket legnagyobb részét otthon hagyott menekülőknek a mindennapi élethez szükségük volt.

A befolyt természetbeni adományok pedig u. m. tej, bab, tűzifa, férfi, női és gyermek felső és alsó ruhaneműek, egész öltönyök, téli felsőruha, kendők, kalapok, sapkák, harisnyák, kesztyűk, lábbelik, ágyneműek kenyér, gabona, cukor, rum, tea, konyha és evőedények, evőeszközök, burgonya, káposzta, mák, liszt, hús, sárgarépa, lencse, tojás, gríz, hagyma, borsó, petrezselyem, stb. rendszeresen az előre megállapított napokon szétosztattak oly mértékben, hogy senki szükségét ne lásson. A bevásárlást a hölgybizottság erre felkért tagjai eszközölték, a szétosztást pedig rendszeresen hétfői napokon – hetenként egyszer ugyancsak a hölgybizottság kijelölt tagjainak közreműködésével történt, mégpedig a tej és tüzelőanyag naponta reggel 7-9 óra között, a pénzsegélyek hétfői napon délelőtt 9-2 óra között, a többi természetbeni adományok hétfőn délután 3-8 óra között.

Úgy a pénz, mint a természetbeni segélyek szétosztásánál különös figyelemmel voltunk arra, hogy elsősorban a betegek s gyermekek láttassanak el.

A vármegyei Vörös Kereszt egyesület volt szíves ott, a hol erre szükség volt, ágyakat, ágyneműeket s takarókat rendelkezésünkre bocsájtani.

A menekülők ellátási és egészségügyi viszonyai egész itt tartózkodásuk alatt teljesen kielégítőek voltak.

A társadalmi gyűjtésből adatott: Kézpénzsegély 42 korona 20 fillér, tej 1999 liter, bab 1086 liter és 2 zsák, lencse 22 kg, tojás 85 drb, borsó 60 kg, liszt 2 és ½ zsák 12 szakajtó, hús 1 szarvas, kenyér 76 drb, cukor 5 kg, rum 1 üveg, tea ¼ kg, hagyma 36 kg, krumpli 720 kosár és 16 zsák, káposzta 143 fej, paradicsom 3 kosár, mák 10 és ½ liter, gríz 17 kg, gabona szemes 10 mm, állatoknak és a begyült örölt liszt 1094 liter és 172 kg és 6 zsákkal, még abból süített 400 darab kenyér, tűzifa 2 és ½ öl és 3 szekér és 6 szekér rözse, szalonna 3 kg, takarmányrépa 120 drb, tők 212 drb, konyha és házi berendezési cikkek 58 drb, ruhanemű 772 drb.
(Vége következik)

(Honti Lapok, 1917. április 28., 2. p.)

Erdélyi menekültjeinkért – IV.

Fodor Vilmos dr. fogságjáró az ipolyvári járásban általa szervezett segítőakciónak szóló beszámoló jelentése.

Pénzért beszerezett és szétosztott: cipő, bakancs és lábbeli, ehhez való anyag 159 pár, ruhanemű s kész ruhák s öltönyök 510 drb, dobkályha csővel 2 drb, füstölt kolbász 14 és ½ kg, szappan 62 drb, tűzifa 6 méter, szén 2 mm, 3 és ¼ kg zsír, orvosi szerek, talpbőr 22.75 kg, konyha és házi berendezési cikkek 81 drb, ezenkívül a vidéken elhelyezettek részére az ottani megbízottak által tej, egyéb élelmi és közszükségleti cikkek. Cipőkre és hozzávalókra kiadatott 6104 korona 18 fillér, kész ruhákra, ruhaneműekre, ruhára és fehéreneműekre valóra 1997 korona 45 fillér, élelmi szerekre 174 korona 80 fillér, munkadíjakra és egyéb beszerzésre (cipővarrás, javítás, talpalás, kenyérsütés, konyha szerek, háztartási, orvosi cikkek stb.) 296 korona 96 fillér.

Megkíséreltük, hogy karácsony estéje alkalmából karácsonyfa ünnepet rendezzünk a menekülteknek, az azonban csak Ipolyvece községben sikerült, ahol Dedinszky Aladár ág. ev. lelkész saját kezdeményezéséből megünnepelte velük a szent estét és karácsonyfát állított fel.

Ellátást nyert az összes személyeket és az itt tartózkodási időt számítva 330 személy 96 napon át és 230 személy 120 napon át, az ellátási napok száma 216 nap, az ellátott személyek az egész itt tartózkodás alatt 59 200, egyesek ugyanis időközben eltávoztak.

Annak dacára, hogy úgy a hatóság, mint a bizottság sem fizikai munkát, sem anyagi segítség adását nem sajnálták, és egész iparkodásukkal azon voltak, hogy senki semmiben sem szenvedjen hiányt, amit a felsorolt adatok a legjobban igazolnak – amint ez különféle gondolkodású, foglalkozású és világnézettel, valamint erkölcsi alappal bíró otthonukból idegenbe menekült s egyhelyen nagyobb számban elhelyezett embereknel előfordult, bizony akadtak olyanok is, akik semmivel sem voltak megelégedve, válogattak, követelődtek, munkába járni s dolgozni egyáltalán nem akartak. Ezek azonban csak kivételes eseteknek tekinthetők, mert a menekülők zöme átérzve a nehéz helyzetükön segíteni akaró és segítő szeretetet, viselkedésével panaszra okot nem adott, mert csak szórványosan fordult elő, **hogy az új főzős cipőt vissza utasították, mert gombos vagy amerikai szabású kell, felvert talpvédővel** elfogadni nem akarták, mert szégyen abban járni, a lakosság asztalához étkezésre hívatván meg **a mi ételeinket leszólták vagy magukkal víve az Ipolyba dobták**, a posztó s szövét fehéreneműekre való ellen a szín miatt kifogásokat emeltek vagy a legdrágább minőséget követelték stb. stb.

Mihelyt győzedelmes hadaink Erdélyországból a betörő oláhbandát csúfosan kiverték, s a felszabadult területen a viszonyok csak némileg is konszolidálódtak, menekültjeink szívében felébredt az elhagyott otthon utáni vágyakozás, és dacára annak, hogy a visszatelepítés még nem kezdődött meg, egyesek engedély nélkül is siettek vissza hazájukba.

A visszatérés megengedése után legelőször a vasutak szállították vissza alkalmazottjaik hozzájuk menekült családtagjait, ezek két nagyobb csoportban indultak útnak, a vasutasok hazatávozása után a hazaszivárgás nagyobb méreteket öltött, úgy hogy a belügyi kormány eltiltotta az utazási igazolványok kiadását. Aki azonban tehetett, elment engedély nélkül lopva, annyira kívánczok haza s féltették otthon hagyott javaikat.

Amidőn egy-egy csoport útnak indult, gondoskodás történt az iránt, hogy **az állomáson tejet, ennivalót és 4-5 napra élelmiszert kapjanak**, s ezen célból a hölgybizottsággal mindenkor megjelentünk az állomáson a vonat indulása előtt, elláttuk utasainkat a szükséges élelmi szerekkel, adtuk nekik útravaló pénzt is, és elbúcsúztattuk őket.

Így lassanként fogyott a menekültek száma, amíg végre felsőbb intézkedés folytán az utolsó transzportot is útnak indítottuk március hó 12-én. A csíkmegeiekből még itt maradt egyleőre 6 család és 2 magános összesen 28 lélek, mivel ezek hazautazása még megengedve nincs, ezeket újabban áttelepítettük Szalatnyára s Egegre, ott részükre a savanyúvízkútnál s az uradalmaknál munkát biztosítottunk, hol 2-3 korona esetleg több napikeresethez jutnak. Addig, amik hazájukba vissza nem térhetnek, ezekre is épp úgy fogunk gondolni s róluk gondoskodni, amint ez már hazatért társaikkal történt.

Ezek után megejtettük az elszámolást, összes számadásainkat a járási számvevővel felülvizsgáltattuk, s a hölgybizottsággal lezártuk. A hivatalos pénzek maradványát a kir. adóhivatalba befizettük s a számadást a vármegye alispánjához felterjesztettük, a magánadakozásról vezetett számadást szintén számvevőileg felülvizsgáltattuk s lezártuk. A magán adakozásból fennmaradt 1304 korona 03 fillér. A begyűlt természetbeni adományból is maradt, ezen maradványból március 26-án délután Ipolyság nagyközség szegényeinek osztottunk ki burgonyát, babot, lisztet, cukrot s petróleumot – 49 családnak, a fennmaradt mennyiséget pedig értékesítettük, az értékesítésből összesen 883 korona 32 fillér folyt be.

A pénzből fennmaradt 1304 korona 03 fillért és az értékesítésből befolyt 883 korona 32 fillért – összesen 2187 korona 85 fillért – az V 355 számú betétkönyvecskére a Hontmegeyi Népbankban elhelyeztük azzal, hogy amennyiben még segélyezésre lenne szükség, az ebből fog eszközölni, a megmaradó összeg pedig 4695.1916. sz. a. 1916. Évi szeptember hó 5-én kibocsájtott hirdetményben foglaltak szerint Hontvármegye Vöröskereszt Egyesületének fog átadatni.

Akciónk ezzel befejeződött, bevégeztük feladatunkat és iparkodtunk a vállalt kötelességnek megfelelni oly módon, amint ezt nemcsak hazafias érzésünk és bajba jutott polgártársaink iránti kötelességünk parancsolta, hanem úgy is, ahogyan ezt szerető szívünk sugallta. S a szeretet jól bevégzett munkájának tudatában nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk, hogy sikerült itt tartózkodásuk idejére elvesztett otthonuk helyett új otthonot teremteni részükre. Ebben a nagy munkában az oroslánrész mindazokat illeti, akik adományaikkal, munkájukkal, segítségükkel lehetővé tették a segítő akciót, fogadják érte mindnyájan leghálásabb köszönetemet.

(*Honti Lapok*, 1917. május 5., 1–2. p.)

ILONA L. JUHÁSZ

FROM BRASSÓ TO IPOLYSÁG

TRANSYLVANIAN REFUGEES IN WORLD WAR I IN IPOLYSÁG AND SURROUNDINGS

The study contributes to the history of migration connected with World War I with so far unknown ethnographic-historical additions. After Romania declared war to the Austro-Hungarian Monarchy on 27 August 1916 and attacked Transylvania, masses of the population living by the borderlines fled to various parts of Hungary, among them to the territory of the current Slovakia, to settlements inhabited both by Hungarians and Slovaks. A trainset full of refugees came from Brassó directly to Ipolyság as well, to a town near to the current borders. The author of the study reconstructs the contemporary events from the arrival of the refugees until their departure, according to press information released in the regional paper *Honti Lapok* issued in Ipolyság. The study pays attention to all important developments related to the refugees lodged in Ipolyság and surroundings, such as supplying food, providing clothes, collecting financial aid and in-kind donations etc. The paper is an important contribution to the history of World War I.